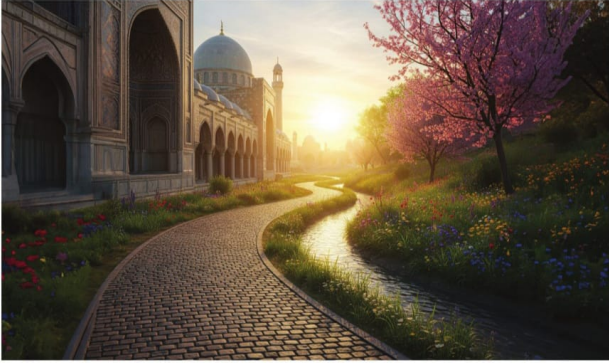

ÇAĞLIYIN

AYLIK İLİM VE KÜLTÜR DERGİSİ - 500 NÜM. - SEPTEMBER 2022

Bu hareketin temel dinamiği iman ve ümit, devamının teminatı da onun aklı, mantıkî ve hissî boşluklara meydan verilmeden peygamberâne bir hususiyet ve peygamberâne bir azimle sürdürülmesidir.

Ümit Ufku

Yürürüz gönül bağladığımızı, O'nun gösterdiği çizgide ve O'na ulaşma gayreti içinde. Ümitlerimizle O'na dayanarak; beklentilerimizi O'nun lütuf bahçelerinden dererek. Her şeyi olduracak, her şeye erdirecek O ise ümitsizlik de ne demek? Gül bahçesinde dikenden bahsetmek ayıp olmaz mı?

imanlarımız ve ümitlerimizle dopdolu, irade ve azimlerimizle yay gibi gergin, hüyalarımızla yarınların yemyeşil yamaçlarına sarkmış, tatlı bir ruhî temaşanın çağrıştırdıklarını şuurlarımızın lisanına dökerek bir kere daha “gelecek” diyo-

ruz. Mânâ ve ruhla mamur bir kökün; fil dışinden, sadeften, inciden, mercandan, billurdan inşa edilmiş bir geçmi-şin; sırmadan, şaldan, ipekten, atlas-tan, canfesten örülmüş bir kültürün üzerindeki sis bulutlarının aralandığı-nı, sihirli bir dünyanın uzaktan gözle-

rimize, gönüllerimize büyüler çalıp geçtiğini âdetâ müşahade ediyor ve insiyaklarımız itibarıyla, tıpkı mızrabını yemiş bir **"bamtelî"** gibi ruhlarımızda ürpertiler hâsıl edecek olan heyecanlı günlerin arefesinde bulunduğumuz velvelesini duyar gibi oluyoruz.

Biraz realite biraz da hayal, yürüyoruz yarı tekye, yarı mektep koridorlarında; yarı medrese, yarı kışla komplekslerinde; yarı his, yarı mantık yamaçlarında... Yürüyoruz ve gönlümüze göre geçmiş-gelecek zamanların şiirini, mûsikisini ve âhen-gini yaşıyoruz. Kalblerin yumuşayıp tamamen iyilik kesileceği, hislerin tıpkı der-yalar gibi buhar buhar yükselip **"çiy"** noktasına ulaşacağı, gözlerin bulutlardan daha cömert hâle geleceği, toprağın hayatla köpürüp renkle-neceği, yeryüzünün kuş yu-vaları gibi huzur ve sevgiye tüteceği, duyguların melekle-seceği ve insanların ruhanilerle atbaşı hâle geleceği ümidiyle, yolda olmanın bütün icaplarına riayet ederek, inançlı ve pürneşe yürüyoruz hayatı bir kere daha duyabileceğimiz ufuklara.

Zaten şimdilerde, geçmiş ve geleceğin birbiriyle kucaklaşacağı; hâlin, bu iki mübarek zaman dilimine dert döneceği ve ütopyalara ilham kaynağı olacak mekânın o mutlu koyunda, bir zamanlar yitirdiğimiz Cennetlere ermenin sevinç neşideleri beste-leniyor; esya, varoluş gayesinin hikmetlerini mırıldanıyor; ay, güneş ve yıldızlar eski hatıraları hikâye ediyor, ötelere o mutlu günlere tebessümler

yağdırıyor ve her yanda tasavvurlarımızı aşan **"şehirâyin"** hazırlıkları yaşanıyor. Görünüş ve ruh enginlikleri davranışlarından daha üstün, zaman üstü tasavvurlarıyla sonsuza açılmış ruhların konup kalktığı bu iklim, bir muhalif rüzgâr esmez ve her şeyi harman gibi savurmazsa -Allah'a sığınalım esmesin ve savurmasın!- bu zamanı ada, var olduğu günden beri insan-ınoğlunun aradığı ada olacaktı; çevresindeki rıhtımları, limanları ve rampalarıyla insanları ebediyete taşıyan ada.

Evet, şu anda bile çevremizdeki eşyayı, içinde var olup geliştiği tarihin bir parçası olarak kurcalayıversek, her şey nutka gelip konuşacak ve bize gelecek adına neler ve neler anlatacaklar. Evet biz, bize ait zamanı, üzerinde anahtarı kurulma bekleyen bir saate veya hareketsiz bir sarkaca benzetebiliriz. Durgun fakat potansiyel bir hareket kaynağı olan bu zaman üstü zaman, zembereğinin azıcık sıkışması veya sarkacın hareket ettirilmesiyle **"balans"** sağa-sola gelip gitmeye başlayacak ve akrep-yelkovan start almış maratoncular gibi hemen harekete geçerek bize tâlirimizinin takvimini söyleyecektir. Hatta denebilir ki, bize ait zaman şu anda dahi, geçmişe doğru köküyle бүтүнleşme, geleceğe doğru kendine yeni ufuklar arama hareketine geçti bile; hikmet buudlu, âheste, ritmik ve peşi peşine baharlar vaad eden harekete; tıpkı mûsiki-den derin bir eda, engin bir

söyleyiş ve iç çekişlere benzeyen nağmeler gibi ses çıkararak bir hareket.

Bu hareketin temel dinamiği iman ve ümit, devamının teminatı da onun aklı, mantıklı ve hissi boşluklara meydan verilmeden peygamberâne bir hususiyet ve peygamberâne bir azimle sürdürülmesidir. Gerisi bizi alâkadar etmez; alâkadar ediyor gibi tavırlara girmek Rabbimize karşı sû-i edeptir. Zaten hâlihazırda olanları ve dünden bugüne hayatîyetlerini sürdüren dinamiklerin tasavvurlar üstü müessiri-yetlerini düşünecek olursak, en küçük sebeplerin nelere vesile olduğunu ve en küçük gayretlerin ne büyük bedellerle mükâfâtlandırıldığını görür, hayrete düşeriz. Düşünün ki, bize ait değerler, zamanın insafsız dişleri arasında onca çiğnenmesine ve zamanelerin kahr u tedmirine rağmen selâmetle gelip asrımızın sahiline ulaşabiliyor ve biz de **"kendi medeniyet unsurlarımız, kendi kültür elemanlarımız"** diye onları hemen alıp değerlendirebiliyoruz; hem de milletin duygusu ve düşünce yamaçlarında serpilip geliştikleri çağlardaki tazelikleriyle alıp değerlendiriyoruz: kimi neyle semaa kalkmaya hazırlanan bir Mevlevî gibi, kimi halka-i zikirde konsantrasyonunu tamamlamış bir serzâkir gibi, kimi cihanın kapılarını açmaya zorlayan bir cihangir gibi, kimi de dünyaları aydınlatmaya namzet bir ilim, irfan meşalesi gibi; evet bir kere, hayallerimizde, o sihirli dünyaya

fazla değil yarım adım atı-versek, tarihî tevarüslerimiz, bir bölümüyle bize İbn Haldun gibi konuşacak; diğer bir bölümüyle Evliya Çelebi gibi hikâyeler anlatacak; Bâkî gibi bizleri söz zirvelerinde dolaştıracak; Şeyh Galip gibi şiirleştirilen ruh ve mânâ ikliminden bizlere demet demet güller sunacak; Fuzûlî gibi gönüllerimizi şiirin girdaplarında seyahat ettirecek; Nedim gibi duygularımızı nazmın fevârelerine bindirerek nefislerimize havailikler yaşatacak; Mevlâna gibi derinlik, Yunus gibi sadelik, Âkif gibi samimiyet, Yahya Kemal gibi şiir soluklayacak; Osman, Seyhan ve Hüdâvendigâr gibi cihad ve gaza ruhundan nağmeler mırıldanacak; Fatih ve Yavuz gibi devletler muvazenesinde yerimizi almaya yürümenin âdâp ve erkânını öğretecek; hâsılı, çok sesli bir koro gibi bin senelik tarihimizin usârelerini getirip gönüllerimize boşaltacaktır.

Bu ruh ve mânâ atmosferinde tabiatı düzene sokulmuş, şehirlerinin, kasabalarının, köylerinin mimarî durumu bir kere daha gözden geçirilmiş; fertleri, iman, aşk, vefa, ilim, sanat ve ahlâk gibi insanî değerlerle donatılmış bu dünya, yakın bir gelecek itibarıyla, samimiyetle çarpan şen gönüllerin durağı, gerçekleşmiş millî emellerin meşheri, en engin muhabbet ve aşkların ırmağı, sanat ve sanatseverliğin otağı, iltifatlarla göveren marifetlerin ummanı, çeğçinin sözü-nü yerine getiren meyvelerin bahçesi-bağı, beklentilerinde

çevrelerini yanıltmayan hasbilerin son durağı, yürekleri birbirine karşı sımsıcak atan eşlerin, babalarına karşı saygıyla iki büküm evlatların, evlatlarına karşı şefkatle tır tır titreyen ebeveynin vatan-ı aslîsi, ikametgâhı, hiç olmazsa uğrağı hâline geleceğinde şüphe yok.

Evet burası bir gün, herkesin birbirini kendi gönlüne göre tartıp, tanıyıp, davranacağı, ruhî-bedenî, dünyevî-uhrevî görüp gözettiği, nasihat ve morale ihtiyaç hissettiğinde birbirini hayırhahlıkla kucakladığı, yararlı sükûtları ve faydalı konuşmalarıyla birbirinin hissiyatına saygılı olduğun, şuurlu alâkaların, sımsıcak hüsnü niyetlerin ruhları coşturduğu üfûl üfûl insanlık esen öyle bir koy hâline gelecektir ki; orada yaşama bahtıyarlığına erenler, orayı, dünya ve Cennet ortası, her yanıyla bütün kirlerden arınmış, bütün sefaletlerden temizlenmiş; maddiyatı, mânevî ve ruhanî şeylerden, malzemesi gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve tasavvurların ulaşamadığı madde ötesinden sürekli ruhların uçtuğu bir âlem olarak duyacak ve tâlîlerine tebessümler yağdıracaklardır.

Hiç şüphesiz böyle bir dünyada, tabiat daha ruhanî, ovalar-obalar daha bir uhrevî asudelik içinde, yalnızlık aynı vuslat, her şey birbirine karşı sımsıcak ve cana daha yakın, hisler daha derin ve duyuşlar daha bir beka buudlu olacaktır; atıkları ve kanavicesi ruh ve mânâdan alınan böyle bir

dünyada ömürler daha ran-tabl yaşanır; aşk u şevk gönüllerde birer humma gibi duyulur; her şey inanmış insanların simaları gibi parlınlar ve yer yer çevreyi saran karanlıklar gözlerin kararı gibi ışığın en önemli rûknû hâline gelir.

Böylesine içli, hülyalı ve şevkle tüten bir dünyayı, onun ruhundaki bir büyüyle, sanki içinde bulunduğumuz bu âlemde herhangi bir yere değil de inançlarımızın enginliğinde duyduğumuz bir ülkeye, bir saadet ülkesine seyahat ediyor gibi yürürüz şevk u tarabla bütün bir yol boyu... yürürüz gönül bağladığımızı, O'nun gösterdiği çizgide ve O'na ulaşma gayreti içinde. Ümitlerimizle O'na dayanarak; beklentilerimizi O'nun lütfu bahçelerinden dererek. Her şeyi öldürcek, her şeye erdirecek O ise ümitsizlik de ne demek? Gül bahçesinde dikenden bahsetmek ayıp olmaz mı? Tâvusun tüyleri arasına saksığan kuyruğu sokuşturmak da niye?

Bizler O'nun kapısında boynu tasmalı kapıkullarıyız -O bizleri bu duygudan ayırmasın;- gayemiz de kendisini bize tanıtmasının vefa borcunu eda etmektir. Sığındığımız kapı O'nun her zaman herkese açık olan kapısıdır. Kapının önündekilere el uzatıp onları içeri alacak ve gönülden-sırdan geçen bir uzun yolculuktan sonra her şeyi farklı görüp, farklı duya-cağımız vuslat koyuna ulaştıracak da yine O'dur. ☐

Sızıntı, Eylül 1995

Su Altı Dünyasının Yıldızları

Göklerdeki yıldızların seyri kadar heyecan verici bir seyir daha varsa şu dünyada, o da su altındaki yıldızların seyridir. Elbette gökleri yıldızlarla donatan Sâni-i Musavvir hangi Zât ise, denizleri donatan da O'dur. Her birine, yıldız şeklinde şekillendirmesiyle ilahî mührünü vurmuştur.

Bazı anlar vardır, içi-
ne bin ömür sığar.
Böyle anlar; bazen
bir kelebeğin kanat
cırpsısına nazar edişte saklı-
dır. Tıpkı, "Benim bir karınca-
ya, ulu nazarım vardır." diyen
Yunus Emre'ninki gibi bir na-
zardır.

Bazen bir secdeye varışta,
bir çiçeğin rüzgârda titreyen
yaprağına dokunuşta, yağmu-

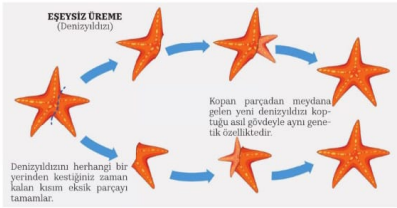
run damla damla yağışını du-
yuşta, bir meyvenin lezzetini
tadıştı ya da bir lavanta koku-
sunun usulca koluna girip de
takvim yapraklarında yolculu-
ğa çıkışta...

İşte böylesi anlarda ruh ka-
natlanır, yürek sonsuza yelken
açar.

Göklerdeki yıldızların seyri
kadar heyecan verici bir seyir
daha varsa şu dünyada, o da

su altındaki yıldızların seyri-
dir. Elbette gökleri yıldızlarla
donatan Sâni-i Musavvir han-
gi Zât ise, denizleri donatan da
O'dur. Her birine, yıldız şek-
linde şekillendirmesiyle ilahî
mührünü vurmuştur.

Denizlerin sembolü sayılan
derisidikenliler (*Echinoder-
mata*), omurgasızlar dünya-
sının ilginç ve esrarlı temsil-
cilerindendir. Bu harikulade

canlıların sıra dışı özellikleri ile tanışmak, tefekkür ehline mânâ dolu anlar yaşatır. Pek çok insanın merakını çeken bu büyüleyici hayvan şubesinin; yılan yıldızları, deniz-kestaneleri, denizhiyarları ve denizzambaklarını da ihtiva eden beş büyük sınıftan en meşhuru, parlak renkleri ile dünyamızı süsleyen denizyıldızlarıdır. Nazarlarımızı, kat kat mânâyla sarılıp, harika özelliklerle donatılan denizyıldızlarına çevirerek, fısıldadıkları hakikatleri dinleyebiliriz.

Ne Başları Var Ne de Beyinleri

Tipik bir denizyıldızının gövdesi, birbirine benzeyen ve merkezden uzaklaştıkça incelen kollar ve bu kollarla kuşatılmış olan merkezî bir diskten ibarettir. Merkezî disk, mide ve ağız gibi organları ihtiva eder. Bu organizmaların belirgin bir baş bölgeleri bulunmaz. Vücutları; genelde beş simetri düzlemi ile bölünecek şekilde yaratılmıştır, omurgasızlar içerisinde ışınal simetriyle birlikte iki yanlı simetriyi bir arada gösteren özellikleri ve ilginç vücut kanal sistemleriyle hayranlık uyandırır.¹

Bu canlıların kalsiyum karbonattan (CaCO_3) inşa edilmiş, dermal plaklardan yapılmış zırh gibi dış iskeleti dikenlerle döşenmiştir. Harakette kullandıkları ampul şeklindeki ayakları aynı zamanda solungaç vazifesi görür. Işınal sinir sistemi her kolun içinde uzansa da bu sistemde beyin yoktur. Kolların bağlandığı disk merkezinin alt orta kısmında ağızları vardır. Bunun dışında anüsün, gövdenin üst tarafında oluşu, yine diğer hayvanlarda görülmeyen orijinal bir özellikler.

Yenilenebilen Kollar

Denizyıldızlarının birçok türünde gövde, beş kollu bir yapıda olsa da kol sayısı besin katları olacak şekilde bazı türler için 60'a kadar çıkabilir. Tabiat sergisindeki en ilginç mucizelerden biri, canlıların kopan veya zarar gören vücut parçalarının yeniden inşa edilmesidir (*regenerasyon*).² Bütün türleri olmasa da denizyıldızı türlerinin çoğu kopan kolunu tamamen yenileyebilme özelliği ile donatılmıştır.

Bu eşsiz yenilenme sürecinde, anne vücudunda üre-

me organı içinde büyürken ikram edilen ve "akıllı hücreler" olarak anılan kök hücreler veya bunlara benzeyen öncül hücreler vazifelenmiştir. Bu hücreler kopan kolun yaralı bölgesine göç ederler ve yaranın etrafında çoğalarak kayıp vücut parçasını orijinal formuna ulaştırabilecek şekilde yeniden inşa başlarlar. Aslında bu durum bir mânâda eşeysiz üreme de demektir. Kopan bir kol eksik olan diğer dört kolu inşa ederek üremiş olmaktadır. Regenerasyon (yenilenme) vesilesiyle kopan parçadan yeni bir denizyıldızı yaratılmış olmaktadır.

Gövdeden Dışarı Çıkarılabilen Mide

Denizyıldızları esas olarak etoburdur ve besinlerini çeşitli küçük omurgasızlar, hatta balıklar teşkil eder.³ Yumuşakçalar ve koloni şeklinde toplu bulunan midye gibi hayvanlar en yaygın besinleridir. Bu canlıların sindirim sistemleri kash ağız, kısa ve bazen iki bölmeli yemek borusu, kompleks yapıda çift mide, kısa bağırsak ve antenler yaratılmıştır. Merkezî diskin alt yüzeyindeki ağız, çok kısa olan yemek borusuna açılır. Bunun üzerinde kardiak mide ve onun üzerinde de pilorik mide yer alır. Üst bölgedeki pilorik mideden, kolların her birine dallanmış pilorik keseler uzanır.

Denizyıldızlarının çoğu, merkezî diskteki sölom (vücut boşluğu) sıvısı üzerine basınç uygulayarak ön (kardiak) midelerini eldiven çıkartırken içinin dışarı çık-

ması gibi ters çevirebilirler. Böylece mide ağızdan dışarı doğru uzatılarak avın üzerine yapışır ve sindirim başlatılır. Daha sonra bu mide, geri çekici kaslarla tekrar gövde içine çekilir. Bazen de bu mide, organik bakımdan zengin yerleri süpürerek beslenmeyi sağlar.

Midyelerle beslenen denizyıldızları ise, kardiak midelerini avlarının kabukları arasındaki hafif aralıktan içeri doğru uzatırlar. İçeri uzatılan mide, kabuk içi kaslarını enzimlerle parçalar ve böylece açılan kabuktan uzattığı midesiyle bütün midyeyi kolaylıkla yer. Enzimler vasıtasıyla sindirilen besinler, emilim için pilorik keselere yönlendirilir. Kısa bir ince bağırsak, pilorik mideden çıkar ve merkezî diskin üst yüzeyindeki anüse kadar uzanarak sindirimdeki görevini tamamlar. İki midenin hâlden hâle çevrildiği bu harikulade avlanma sahneleri, âdeta Rabbimizin rızıklandırma çeşitliliğinin akıllara durgunluk veren zenginliğini sergiler. Öyle ki bu küçük canlılar, kendilerinden büyük rızıklarını bile; midelerini di-

şarı çıkarıp, sindirerek beslenebilirler.

Mucizevi Su Damar Sistemi

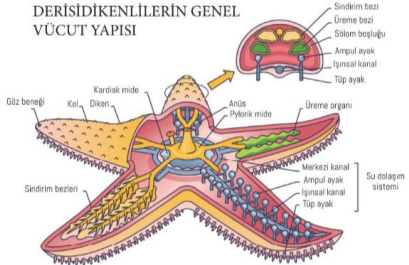
Su damar sistemi, özellikle denizyıldızları ve denizkestaneleri gibi derisi dikenlilerin hareket, yiyecek ve atık taşıma ve solunum için kullandıkları mucizevi bir hidrolik kanallar sistemidir.⁴ Sistem içerisindeki öncelikli ana madde; deniz suyudur. Bu muhteşem sistem, çok sayıda tüp ayağı birbirine bağlayan çeşit-

li yapılarıdaki kanallardan inşa edilmiştir.

Su damar sisteminin işleyişi kısaca şöyledir: Su, sisteme üst taraftaki gözenekli, elek benzeri bir kemikçik olan "madreporite" yoluyla girer. Buradan, kireçli malzeme ile kaplı taş kanal aracılığıyla ağız açıklığının etrafındaki halka kanala bağlanır. Halka kanaldan her bir kol içine oluk gibi uzanan radyal (ışınsal) kanallar bağlanır.

Radyal kanalların her iki yanında, dönüşümlü olarak dallanan ve her biri bir ampulla ile biten kısa yanall kanallar vardır. Yanal kanallar, tüp şeklindeki ayaklara bağlanır. Genellikle iki sıra tüp ayak vardır. Buradaki bütün kanal sisteminin içi tüycük şeklinde ince sillerle kaplıdır. Ampullar içine suyun dolup boşalması, iç basıncın değişmesine yol açarak ayağın uzamasını veya kısalmasını sağlar. Ayağın ucundaki emici vantuzların yardımıyla su damar sis-

DERİSİDİKENLİLERİN GENEL VÜCUT YAPISI

temi sayesinde canlı hareket edebilir.

Su damar sistemi, tüp ayaklardan oksijen ve karbondioksitin, ayaklara ve ayrıca bağırsaktan hareketle ilgili kaslara besin taşınmasına hizmet eder. Sıvı hareketi çift yönlüdür ve siller tarafından başlatılır. Gaz değişimi ayrıca, diskin ve kolların üst yüzeyindeki ince duvarlı çıkıntılar olan papula olarak bilinen diğer solungaçlar aracılığıyla da gerçekleşir.

Karanlıkta da Gören Gözler

Denizyıldızlarının çoğu, her bir kolun ucunda birer tane, göz lekesi olarak ifade edilen görme organına sahiptir. Bu gözlerin yapısı, böceklerinki gibi bileşik gözler şeklindedir. Her biri hayvanın gördüğü toplam görüntünün bir pikselini oluşturan *ommatidium* adı verilen çok sayıda gözcük taşır.⁵ Tropikal denizyıldızı gözlerinin, hayvanların evlerinin yakınlarında kalmasını sağlayan zayıf görüntüler oluşturabildiği gösterilmiştir. Gözler, renk algılayıcı koniler görüş ihtiva etmediğinden, renk algılayamazlar. Bu yüzden

denizyıldızları, renk körüdür, yalnızca ışığı ve karanlığı algırlarlar.

Bununla birlikte bilim adamları, güneş ışığının nüfuz edemediği su yüzeyinin bir kilometre altında bulunan birkaç derin denizyıldızı türünün karanlığa rağmen görebildiğini ortaya çıkardı. Okyanusun karanlık derinliklerini görebilen bu türlerin gözlerinin, daha hassas yaratıldığını ifade ettiler. Bunun yanında, denizyıldızlarının göz yapısı üzerinde çalışan Danimarka Kopenhag Üniversitesi Deniz Biyolojisi Bölümü nörobiyoloji profesörü Anders Garm, sayı olarak 50 civarında gözcük ihtiva etmesine rağmen, denizyıldızlarının 20/20 vizyona sahip olmadığını söyledi. "En iyi denizyıldızı görüşü bile oldukça zayıf insan görüşünden yaklaşık 500 kat daha az keskindir." ifadelerinde bulundu. Ayrıca Garm ve arkadaşları, tropikal denizyıldızı *Linckia laevigata*'nın gözlerinin gerçek görüntü oluşturma kabiliyeti ile donatıldığını keşfettiklerini de açıkladılar.

Yıldız şeklindeki bu dostlarımızla ilgili olarak söylene-

bilecek yine çok ilginç bir husus da şudur ki bizler sadece öne veya arkaya doğru ilerleyebilirken denizyıldızları istedikleri yöne doğru hareket edebilirler. Bu esnada, âdetâ gidecekleri yöndeki kolları, idareyi ele alarak diğer kolları öncülük eder. Bu olayın nasıl gerçekleştirilebildiği konusundaki araştırmalar sürdürülmektedir. Bütün tüp ayakların senkronize hareket etmesindeki mekanik koordinasyon modelinin detaylarının ortaya çıkması, robotik biliminde de ilerlemelere yol açabilir.⁷

Bütün bu hayranlık uyandıran özellikleri ile denizlerin küçük yıldızları, bizleri Esmâ-i İlahî'nin eşsiz yamaçlarında dolaştırır. ☞

Dipnotlar

1. Prof. Dr. Bayram Öztürk, Yard. Doç. Dr. Bülent Topaloğlu, Araş. Gör. Nur Eda Topçu, İÜ Su Ürünleri Fak. Su Omurgasızları Laboratuvarı 2014
2. "Starfish Anatomy, *How The Animals Regenerate Limbs?*", How It Works Book Of Amazing Animals, 2012. Imagine Publishing Limited, Page 61.
3. Prof. Dr. Nihat Aktaç, "Echinodermata, Klasis: Stelleroidea Subklasis: Asteroidea", *Omurgasız Hayvanlar Kitabı*, Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, s. 365-370.
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Starfish#Human_relations
5. <https://www.scientificamerican.com/article/starfish-can-see-in-the-dark-among-other-amazing-abilities/>
6. <https://www.livescience.com/61682-starfish-eyes.html>
7. <https://phys.org/news/2020-01-sea-stars-brain-impact-robotics.html>

DENEME

Baybars Yılmaz

Sesli Dinle

Sesli Dinle

Habil-Kabil hadisesi yeniden yaşanıyor. Dünya şahit ki Allah (celle celâluhu), bizim kurbanımızı kabul etti ve rahmetini bol bol gösterdi. Siz göğsümüze vurdukça da göğsümüz genişliyor ve son olarak diyoruz ki: *"Ey hasetlikleri ruhlarına işlemiş kardeşlerimiz, siz bizi hapislere atma değil, öldürecek bile olsanız, biz size el kaldıracak değiliz!"*

Sırrın Sırrı

1 4 asır önce, ilk olarak O (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıktı yola; yetim, öksüz ve bir avuç kendine inanan insanla...

Ondan yedi asır sonra, bir başkası takip etti yolunu, ayağında çarık ve kendine katılan 40 çadırla (temsilen öyle kabul edilir).

Sonra büyük okyanuslara yelken açan, on üçüncü asrın minaresindeki

zattan, *"Zaman, iman kurtarma zamandır!"* çağrısını işitiyoruz ve bu çağrı cevapsız kalmıyor; bu defa Anadolu'dan sarıklı bir genç çıkıyor, içi kitap dolu tahta bir bavulla ve yine aynı duygularla.

Yürüdüler, yürüdüler, yürüdüler içlerindeki imanla mustulu ufka!

Yaklaşık bir elin parmakları kadar sahabe ile başlayan insanla-

ra faydalı olma; ırk, dil, din gözetmeden onlara hizmet etme, insanların mutluluğu için koşturma, temel hak ve hürriyetlerinin temini için çalışma, kadın haklarını teslim edip eşitlik ilkesini öne çıkarma gibi insanlığın ulvî değerleri için gayret gösterdiler. O mübarek milletin ihlas ve samimiyetlerinin sonucu olarak -lûtf-u İlahî ile- üç kıtada yedi asır nasıl gönülleri fethettiklerini gördük.

Yaklaşık 40 cadır ile başlayan, ihlas ve samimiyet temsilcisi olarak sancağı, bu defa şanlı ecdadımızın devraldığını, yine üç kıtada nasıl gönülleri fethedip hak ve hakikate tercüman olduklarını gördük.

Günümüzde ise bir zamanlar beş-on ışık evle yola çıkan ihlas ve samimiyet temsilcilerini yine gönülleri fethetme sevdasıyla mesafeler katederken görüyoruz. Bu defa temsilcileri her millettten. Yine insanların mutluluğu için koşma, onlara faydalı olabilme, ırk, dil, din ayrımı gözetmeme, temel insan haklarına sahip olabilme ve özgürce yaşayabilme, insanlar arasında gerçek kardeşliğin teminine katkı sağlama... Bütün bu ulvî değerler için koştururken hiçbir maddi çıkar ve ücret beklememe temel ilkeleri.

Bu üç dönemdeki başarının “*sırrı*”; kutlu yola çıkanlardaki ihlas, samimiyet, tak-

va, fedakârlık ve kurbîyet idi.

“*Sırrın sırrı*” ise, Yüce Yaratıcı’nın, Olmayanı Olduran’ın, Rahmeti Sonsuz’un (celle celâluhu) bu kullarına, bu bereketi, bu güzellikleri, bu neticeleri lütfetmesinden başka bir şey değil.

Son dönemde bu fedakârlıklar neden çok hüsnükabul gördü?

Asya’dan bir manzara; Si-birya steplerinin soğuk havasında, duvarları buz tutan evlerin birinde, bir ninemizin, rüyasında Peygamber Efendimizi (sallallâhu aleyhi ve sellem) görmesi ve O’nun, oralara kardeşlerinin geleceğini söyleyip onlara bir şeyler örmesini istemesi. Bin bir zorluklarla oralara gelen o

kardeşlerin de yollarının bir şekilde o ninenin evine düşmesi. Kaç asır sonra o topraklara gelen gençlerin, yıllardır kendilerine örülen çorap gibi örgüleri görünce çok şaşırma-ları.

Afrika'da; küçük çocuğun, okul çıkışı eve koşturarak gelip, **"Anne, bugün 'beyaz adam' başımı okşadı!"** diye sevinme-si ve bu defa ülkelerine gelen yeni simaların, topraklarında gözü olmayan, tebessümle-rinde ise gerçek birer anne baba şefkatini gördükleri insan-lar olmaları; göz ameliyatları, yıllardır çekilen susuzluklara açılan kuyularla son verilme-si, her şeyden öte kendi ülke-lerinde güzel bir okul eğitimi almaları, uluslararası ödüller kazanmaları...

Amerika'da; yetkililerin, **"Çocuklarımıza biz o kadar anlatıyoruz, nasihat ediyoruz, zararlarını sayıyoruz fakat bizi bir nebe olsun dinlemiyorlar da siz anlatın-ca nasıl böyle kötü alışkan-lıklarını bırakıyorlar hem büyüklerine saygı gösterme-ye başlıyorlar hem de birer melek sıfatına bürünüyor-lar?"** sorularının, oralarda da insanlığa hizmetin ne kadar çok kabul gördüğünü gösteriyor.

Avrupa'da; göçen insanla-rımızın, kültür farklılıkların-dan dolayı çocuklarını, hele hele torunlarını artık tanı-yamaz hâle gelmeleri ile hem kendi milletine hem yaşadığı ülkenin insanlarına yabancılaşmaları sonucu, onların topluma kazandırılmaları ih-tiyacına en güzel cevabı yine bu fedakâr insanların verdiği-ni görüyoruz.

Anadolu'dan çıkan, göl üzerindeki nilüfer çiçekleri gibi bağrını kim olursa olsun herkese açarak dünya sörfü-ne çıkan ve bütün milletlerce hüsnükabul gören bu nazenin insanlara daha fazla dayana-mayan kem gözler kararıp, kıskanç kalbler kinlenerek bu pırıl pırıl akan, sızıntıdan çağ-layana dönüşen gönül ırmak-larını bulandırmaya çalıştılar. Hikmetini bilmiyoruz, fakat belki de şimdi çağılayanlar da okyanuslara dönüşecek. Bu sıkıntılardan hemen sonra, geminin sahte yolcuları, am-bara dadanan fareler gibi ilk dalgada gemiyi terk ettikleri için şu anda son limana ka-dar gidecek biletli yolcular kaldı sadece. Bu büyük sefine, rüzgârını da aldığı için dünya turnesine, kaldığı yerden, ay-nen devam etmektedir.

Bu insanların nedir özel-likleri ki insanlığa hizmet ma-yası her yerde tutuyor?

Kendileri için değil başka-ları için yaşıyorlar,

Başkalarının mutlu olma-sıyla mutlu oluyorlar,

Sadece dünya için değil, ahiret yörüngeli yaşıyorlar,

Her çeşit insan ve her çeşit milletle diyalog kuruyorlar,

Hiçbir maddi çıkar bekle-miyorlar,

İnsanların unutmaya yüz tuttuğu; doğruluk, dürüstlük, güzel ahlak, herkese eşit göz-le bakma, saygı, sevgi, ihtiyaç sahiplerinin yardımına koş-ma.. gibi güzel vasıfları üzer-lerinde taşıyorlar.

İşte bu derece iyiliğin, tüm dünyanın sevgisine mazhar olmanın karşılığı, maalesef Hazreti Yusuf'un kardeşle-rinde olduğu gibi, yakınında

sandıklarının içlerine attık-ları yılların kıskançlığıyla, hiç beklemediğin bir anda seni kuyuya atmalarıyla ortaya çı-kabiliyor.

Onlara verilecek cevaplar var elbette:

"Darbe!" diyorlar, **"İftira!"** diyoruz,

"Hain!" diyorlar, **"Kalbleri-miz mutmain."** diyoruz,

"Terörist!" diyorlar, **"İstiğ-far"**a davet ediyoruz,

"Yalancı!" diyorlar, **"Hâşâ ve kellâ!"** diyoruz,

"Kafir!" diyorlar, **"Kendile-rine geri döner."** diyoruz,

"Kitapsız!" diyorlar, **"Kimse gitmesin inançsız!"** diyoruz,

"Topuz!" diyorlar, **"Nur!"** diyoruz,

"İşkence!" ediyorlar, **"He-sabı veremezsiniz 'Büyük Gün' gelince!"** diyoruz,

"Müebbet!" veriyorlar, **"Yine de muhabbet!"** diyoruz.

Hâlbuki bizde; kin, nefret, intikam, hırs, hasetlik yok: Biz sadece size üzülüyoruz.

Habil-Kabil hadisesi yeni-den yaşanıyor. Dünya şahit ki Allah (celle celâluhu), bi-zim kurbanımızı kabul etti ve rahmetini bol bol gösterdi. Siz göğsümüze vurdukça da göğsümüz genişliyor ve son olarak diyoruz ki: **"Ey haset-likleri ruhlarına işlemiş kar-deşlerimiz, siz bizleri hapis-le-re atma değil, öldürecek bile olsanız, biz size el kaldıracak değiliz!"**

Geçmiş geçti gitti, gelecek ise eli kulağında. ☐

İrşad, zaman ve mekânla sınırlı bir sorumluluk değildir. Hakikate çağrı, tüm peygamberlerin mirasıdır ve kıyamete kadar sürecek bir görevdir. Bu davet, her dönemin diliyle, her kültürün anlayabileceği şekilde yapılmalıdır.

Kalplere Dokunmak

Modern Dünyada İrşad ve Önemi

Günümüz dünyasında insanın kendisini ve hakikati tanıma ihtiyacı, her zamankinden daha yakıcı bir şekilde hissedilmektedir. Hızla dönen toplumsal yapılar, bireyin anlam arayışını karmaşıktırmakta; bilgiye ulaşım kolaylaşırken, hikmetin yerini çoğu zaman yüzeysel yorumlar almaktadır.

İşte böyle bir çağda, “irşad” kavramı sadece dinî bir vazife olarak değil, aynı zamanda bireyin kendi varoluşunu anlamlandırma çabasına katkı sunan bir rehberlik faaliyeti olarak yeniden düşünülmelidir. Bu noktada irşad, sadece başkasına bir şeyi anlatmak değil, aynı zamanda insanın kendini kurtarma yolculuğuna da eşlik eden

bir sorumluluk olarak görmek gerekemektedir.

Kelime anlamı itibarıyla “doğru yolu gösterme, aydınlatma” gibi anlamlar taşıyan irşad; klasik terminolojide çoğu zaman tebliğ, davet, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker gibi kavramlarla birlikte ele alınmıştır. Ancak günümüz sosyal psikolojisi ve iletişim bilimleri açısından değerlendirildiğinde, irşad kavramı artık çok daha katmanlı bir anlam dünyasına sahiptir. Modern toplumlar da “kurtarıcı” değil, “rehber” olmak; “öğreten” değil, “birlikte öğrenen” pozisyonunda durmak daha etkilidir. Bu çerçevede irşad, insanlara yukarıdan bir şeyleri bildirme ve onları değiştirme çabası olarak değil; birlikte yürünmesi gereken, saygı ve empati temelli bir yolculuk olarak anlamak daha sağlıklı bir yaklaşımdır. Irşad, artık sadece hakikati anlatma değil, muhatabını tanıma, dinleme, kültürünü ve değer dünyasını anlamaya dönük bir iletişim eylemi olarak yeniden tanımlanmalıdır.

Bu sebeple irşad faaliyetlerinin çağın diliyle, çağın insanına hitap edecek bir yön temle yeniden ele alınması zoruridir. Bugünün insanı, edigen ve müdahale edilen bir varlık değil; düşünen, sorgulayan ve sürece dâhil olmak isteyen bir aktördür. Dolayısıyla irşad kelimesinin taşıdığı geleneksel anlamı koruyarak, bu kavramı çağın ihtiyacına cevap verecek şekilde yeniden yorumlamak önem arz etmektedir. Bu konuda “ıslah” gibi daha çok geçmişte tarım

ve mühendislikte kullanılan ve nesneleri dönüştürmeye yönelik çağrışımlar yapan kelimeler yerine, “geliştirme”, “rehberlik etme”, “ahlaki ve zihni farkındalık kazandırma” gibi daha insan merkezli ve katılımcı kavramlar tercih edilmelidir.

İrşadın Mahiyeti ve Kaynağı

İrşad, özellikle insanları hakikate yönlendirmek, onları Allah'ın rızasına ulaştıracak yola davet etmek anlamında kullanılır. Bu anlamıyla irşad, insanlara rehberlik etmeyi ve onların doğruyu bulmalarına yardımcı olmayı ifade eder. Bu görevi üstlenen kişiye geleneksel literatürde “mürşid” denilse de günümüzde bu terim yerine “manevî rehber”, “yol gösterici” gibi daha kapsayıcı ifadeler tercih edilebilir. En yüce rehber ise şüphesiz Allah'tır.² Zira insanı hakikate, doğru bilgiye, iyilik ve güzelliğe çağıran ilk ve en gerçek kaynak O'dur. Allah bu rehberliği, seçkin kulları olan peygamberler aracılığıyla gerçekleştirmiştir.³ Peygamberler, ilahî mesajı insanlığa taşımış; böylece irşad halkaları tarihin her döneminde yeniden yeşermiştir. Bu misyona gönül veren herkes, kendi imkânı ve mesuliyeti nispetinde bu sorumluluğu taşır.⁴

Kur'an ve Sünnette Rehberlik Vazifesi

Kur'an-ı Kerim bu görev için şöyle buyurur:

“İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayan ve kötülükleri önleyen bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşu erenler onlardır.”⁵

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de Temim ed-Dâri'den rivayet edilen hadislerinde bu hakikati, “Din nasihattir.” cümlesiyle özetlemiştir. Sahabenin “Kimin için nasihattir?” sorusuna Efendimiz şu cevabı vermiştir: “Allah için, Kitabı için, Resûlü için, Müminlerin önderleri ve bütün Müslümanlar için.”⁶ Bu sözler, rehberlik ve doğruya çağırma vazifesinin her bireyin sorumluluğunda olduğunu açıkça ortaya koyar.

İnsanlık Gemisinde Sorumluluk

İnsanlık, büyük bir gemide yolculuk yapan farklı katlardaki yolculara benzer. Bu geminin emniyetli seyri, yolcuların bilinçli ve sorumlu davranışlarıyla mümkündür. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadisinde anlattığı üzere; bazıları geminin alt katında, bazıları üst katında yolculuk yapar. Alt kattakiler su ihtiyaçlarını karşılamak için üst kata çıkmak zorundadır. Bir gün kendi katlarında bir delik açmayı teklif ederler ki kimseyi rahatsız etmeden su alabilsinler. Eğer bu teklife müsaade edilirse sadece kendileri değil, tüm gemi tehlikeye girer. Ama bu yanlış engel olunursa herkes kurtuluşu erer. İşte bu benzetme, toplum içinde iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma görevini ihmal etmenin tüm insanlığı etkileyecek bir sorumluluk olduğunu gösterir.⁷ Bu anlamda yapılması gereken önemli bir hususu muhterem M. Fethullah Gülen Hocaefendi: “Günümüzde Kur'an ve Sünnet'in

ne dediğinin anlaşılmasına ve anlatılmasına ihtiyaç var. İslâm'ın insanlığa sunduğu mesajın bugünün şartlarına göre bir kere daha yorumlanıp açıklanması, günümüz dünyasının bakış açısına göre geleneğin/mirasın yeniden ele alınıp değerlendirilmesi gerekiyor. Bunun kolay olmadığını baştan kabul etmeliyiz. Bu, köklü bir gayrete bağlıdır.⁸ sözleriyle dile getirir.

Rehberliğin Hayatî Önemi

Bireyin rehberlik etmesi, yalnızca başkalarının doğru yolu bulmasına değil, aynı zamanda kendi iç dünyasını aydınlatmasına da vesile olur. Çünkü başkasını kurtarmaya çalışan insan, en başta kendi içindeki sesi dinlemek zorunda kalır. Bu yönüyle irşad, sadece bir vazife değil; bir iç yolculuk, bir arınma ve derinleşme vesilesidir. İnsan, başkasına ışık olurken kendi karanlıklarını da aydınlatır.

Kültürlerarası İletişim ve Rehberlik

İslam tarihinde, rehberlik ve

çağrı faaliyetlerinin kültürlerarası bilinçle yapıldığı birçok örnek mevcuttur. Sahabe efendilerimizin farklı beldelere hicret ederken, o coğrafyaların dilini, kültürünü ve sosyal yapısını tanımaya çalışmaları; tebliğin, içinde bulunduğu yeni toplumun anlayışına göre şekillendirilmesi gerektiğini ortaya koyar. Nitekim Hz. Muaz bin Cebel'in (radıyallâhu anh) Yemen'e gönderilmesi esnasında Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona yaptığı uyarılar, irşadın sadece bilgi aktarmaktan ibaret olmadığını, bunun yanı sıra muhatabın zihin ve kalp dünyasına hitap etmenin önemini vurgular.⁹

Bugün de özellikle farklı coğrafyalarda yaşayan Müslümanların karşılaştığı kültürel çeşitlilik, rehberlik anlayışını güncelleme gereğini doğurmaktadır. Bireylerin özgürlük ve kişisel tercihlere verdiği değer göz önüne alındığında, irşad daha çok model olma, birlikte yaşama, güven verme ve anlamlı ilişki kurma boyutlarında kendini göster-

melidir. Geleneksel dilin yanı sıra çağdaş terminolojiye hâkimiyet, yeni nesillere ulaşmak adına büyük önem taşır.

Günümüzde Rehberliğin

Gölgesinde Kalan Tehlikeler

Günümüz dünyasında özellikle yurt dışında yaşayan Müslümanların karşılaştığı en önemli tehlikelerden biri, dünyevileşmenin tesiriyle irşad ve hakka davet görevinden uzaklaşma eğilimidir. Çoğu zaman bireyler sosyal konfor, kariyer ve maddî başarı peşinde koşarken, toplumsal sorumlulukları ikinci plana atabiliyor. Bu nedenle irşad faaliyeti, başkalarını kurtarma iddiasıyla değil, bireyin kendi hakikat arayışı ve ebedî kurtuluşu doğrultusunda temellendirilmelidir. Kendi selametini arayan bir insan, zaten çevresine örnek olmaya başlar. Çünkü hakikate yürüyen bir yolcu, yürüdüğü yola ister istemez ışık düşürür.

Yeni Coğrafyalarda Yeni Yaklaşımlar

Sahabe neslinin Asr-ı Saadet'te yaşadığı hicret tecrübeleri, çağımız insanı için son derece öğreticidir. Onlar, gittikleri her yerde sadece dinî hakikatleri aktarmakla kalmamış, aynı zamanda o toplumların sosyal yapısına katkıda bulunmuşlardır. *"Bana bir ip verin, çalışayım."*¹⁰ diyen sahabe örneğinde olduğu gibi; gittikleri toplumlarda güven inşa etmişler, örnek davranışlarla insanları etkilemişlerdir. Bu durum, irşad faaliyetlerinin yalnızca söylemle değil; dav-

ranış, ahlâk, nezaket ve toplumsal katılım gibi alanlarda da desteklenmesi gerektiğini gösterir.

Dünyevileşme Tehlikesi ve İlmî Nesil İhtiyacı

Her geçen gün etkisini daha çok hissettiren dünyevileşme, yalnızca genel Müslüman kitleyi değil, hizmet insanlarını da ciddi şekilde tehdit etmektedir. Maddî konfor, bireysel çıkarlar ve dünyevî meşguliyetler; aslı vazifemiz olan irşad ve dinî temsil misyonunu gölgede bırakma riski taşımaktadır. Bu sebeple, dinin temel kaynaklarına müracaatın sürekli kılınması, dinî ilimlerde derinleşmiş ve bu alanlarda söz sahibi olacak bir neslin yetiştirilmesi elzemdir.

Bu konuda özel yatırımlar yapılması bir lüks değil, zarurettir. Kur'an ve Sünnet çizgisinde sağlam ilmi esaslara dayanan, çağın sorunlarını okuyabilen ve genç kuşaklara dinî değerleri anlamlı şekilde aktarabilecek rehberlerin yetiştirilmesi için eğitim kurumlarına, burs programlarına ve teşvik edici modellere ihtiyaç vardır.

Nitekim Efendimiz'in (salâllâhu aleyhi ve sellem), bir beldeye idareci tayin ederken, onun yanında dinî rehberler de gönderdiğini görüyoruz. Hz. Ömer, Kûfe'ye vali olarak Ammar bin Yasir'i gönderirken, toplumun dinî eğitiminden ve irşadından sorumlu olmak üzere Abdullah b. Mes'ud'u da birlikte göndermiştir (radiyallâhu anhum). Hatta onunla ilgili şöyle buyurmuştur: "Sizi kendime

tercih ederek onu yanımda tutmadım, size gönderdim."¹¹ Bu yaklaşım hem yöneticilik hem de ilmi temsilin bir arada yürütülmesi gerektiğini; toplumsal istikametinin ancak bu şekilde korunabileceğini göstermektedir. Bu konuda Hocaefendi'nin vasiyet kabilinden şu sözleri gayet önemlidir:

"Adanmış ruhlar gittikleri yerlerde farklı insanlarla temasa geçerek hem kendi kültür değerlerimizin fahri temsilciliğini yapacak hem de alınması gereken güzellikleri alıp kendi insanının istifadesine sunacak. Fakat onlar bu önemli vazifeyi yerine getirirken daha çok aksiyon ağırlıklı bir meşguliyet içinde olacaklarından ilmi ve manevî açıdan gerektiği ölçüde beslenemeyebilirler. Öyleyse mânâ köklerimizden süzülüp gelen değerlerimize vâkıf bulunan, temel kaynaklarımızı daha iyi bilen fertler yetiştirilmeli ve böylece onların eliyle aksiyon sahasında koşturup duran insanların gerektiği ölçüde beslenmesi sağlanmalıdır. İlim ve fıkıhta derinleşme için omuzları üzerine sorumluluk yüklenenler tipki bir 'menhêlül'-'azbi'l-mevrud' (tatlı su kaynağı) gibi sürekli akmalı, sahada koşturan fedakâr ruhları beslemeli; onlar da o kaynaktan alacağını almalı, ilmi donanımlarını tamamlamalı ve böylece kendilerini sürekli yenileyebilmelidirler."¹²

Hakikate Çağrının

Kıyamete Kadarki Devamı

İrşad, zaman ve mekânla sınırlı bir sorumluluk değildir.

Hakikate çağrı, tüm peygamberlerin mirasıdır ve kıyamete kadar sürecek bir görevdir. Bu davet, her dönemin diliyle, her kültürün anlayabileceği şekilde yapılmalıdır. Modern çağda bireylerin dinî hassasiyetleri azalıyor gibi görünse de hakikate duyulan önem tamamen silinmez. Önemli olan, bu özlemi harekete geçirecek dil, usulü ve yaklaşımı bulabilmektir. Bu da ancak derin bir iman, sağlam bir bilgi, yüksek bir temsil ve yürekten gelen bir samimiyetle mümkündür. ☐

Dipnotlar

1. Bekir Topaloğlu, "İrşad" Md., DİA, Ankara, 2022, c. 22, s. 454-455.
2. Kehf, 18/17.
3. Buhârî, Cihâd, 102; Müslim, Fezâ'ilü's-sahâbe, 34.
4. Bkz. "Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibarıyla hepiniz çobansınız ve hepiniz idâre ettiklerinizden sorumlusunuz." (Buhârî, Cum' a 11, İstikrâr 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27).
5. Âl-i İmrân, 3/104.
6. Müslim, İmân 95. Buhârî, İmân 42; Ebû Dâvûd, Edeb 59; Tirmizî, Bîr 17; Nesâî, Bey'at 31, 41.
7. Bkz. Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 12.
8. <https://herkul.org/kirik-testi/yeni-bir-okuma-usulu/>
9. Buhârî, Zekât 41, 63, Megâzî 60, Tevhid 1; Müslim, İmân 29-31.
10. İbn Kesir, es-Siretün-Nebeviye, c. 2, s. 327-328; İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 1182, 1183.
11. İbn Sa'd, a.g.e., 3/157, 255, 6/9.
12. <https://fgulen.com/tr/component/tags/tag/yolun-kaderi>

Kur'ân-ı Kerim Işığında Fotosentez

Yeryüzünü örten toprak tabakasının beşiklik ettiği bütün yeşil bitkiler, deniz ve okyanusları dolduran yosunlar ve tek hücreli algler gibi canlılar, hiç durmadan güneş ışığını işleyen birer kimya fabrikası olup güneşten ışık aldıkları müddetçe sürekli gıda ve oksijen üretirler.

Kur'ân-ı Kerim'de kâinatındaki her şeyden kıymetine göre bazen çok açık, bazen bir işaret veya ima ile bahsedilmektedir. Bilim adamları bazen bir ilhamla veya yeni bir keşfin işaretiyle bazı âyetlerde belli ilim dallarına ait konuları görebilirler. Yerine göre arı gibi bir böcekten veya embriyonun gelişiminden açık olarak bahsedilir-

ken, bazen de farklı alternatif yorumları gözeterek işaretler şeklinde gelecekteki buluşlara yol gösterebilir veya henüz yeni fark ettiğimiz ilmi bir hakikate tercüman olabilir.

Nebe' sûresinin 13-16. âyetlerinin meallerine tek tek bakalım:

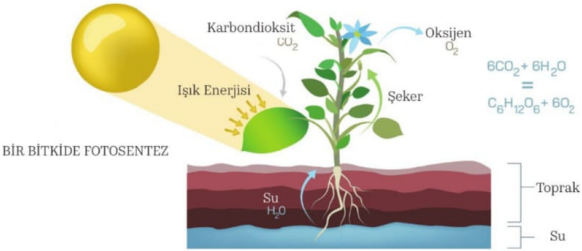
"İçlerine ılık saçan bir kan-dil astık."

"Yoğunlaşmış bulutlardan şarıl şarıl bir su indirdik."

"Onunla taneler ve otlar çıkaralım diye."

"Ve sarmaş dolaş bağlar bahçeler (çıkaralım diye)."

Âyet-i kerimelerde birbirini ardına zikredilen ifadeler fotosentez gibi hayatın temelindeki en önemli hâdiselerden birine işaret ediyor olabilir. Nitekim aynı bağlamda Mü'min sûresinin 13. âyetindeki *"Size kudret ve hikmetine dair delillerini gösteren, gökten size ır-*

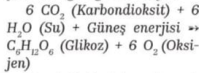

*zık indiren O'dur. Fakat ancak gönülden Allah'a dönen kimse düşünüp ibret alır."*² ifadelelerinden de yeterli bitki fizyolojisi bilgi birikimiyle bakıldığında çok şeyler anlamak mümkündür.

Canlılığın sürdürülmesinin temelinde yatan faktörlerin başında "rızık" ismini verdiğimiz, yenilecek-içilecek gıdanın temini gelir. Rızık konusunda hayvanlar bitkilere muhtaç kılınmışken, bitkiler başka bir canlıya muhtaç olmayıp Allah (celle celâluhu) onların rızkının teminini kendi metabolizmalarına koyduğu fotosentez hadisesine bağlamıştır. Fotosentezin keşfedildiği günümüz dünyasında, artık "rızık" kelimesinin geçtiği âyetlerin veya rızık başka şekilde ifade eden âyetlerin açıklamasında, fotosentezin esas alınması gayet mânâlı bir tefekkür olur. Fotosentez anlaşılmadan rızık ile ilgili âyetlerin derinliğini tam idrak edemeyiz.

Fotosentezin çok kısa özeti olarak aşağıda gösterilen denkleme bakıldığında havadaki boğucu ve kirli bir gazın

su ve güneş ışığındaki enerji ile şekere dönüştürülürken aynı zamanda hayati bir gaz olan havadaki oksijenin de yenilendiğini görmekteyiz:

Yeryüzünü örten toprak tabakasının beşiklik ettiği bütün yeşil bitkiler, deniz ve okyanusları dolduran yosunlar ve tek hücreli algler gibi canlılar, hiç durmadan güneş ışığını işleyen birer kimya fabrikası olup güneşten ışık aldıkları müddetçe sürekli gıda ve oksijen üretirler.

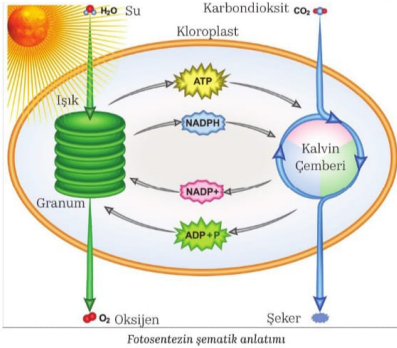
Rabbimiz fotosentez yapmak üzere, karada yeşil bitkileri, okyanuslarda ve denizlerde ise su yosunlarını istihdam eder. Su yosunları, tek hücreli olan alglerin birleşmesinden oluşur.

Yeşil Yapraklarda ve Alglerde Fotosentez

Fotosentezde suyun ayrıştırılması ve şekerin (glikoz) üretilmesi olarak iki safha vardır.

Bitkilerin yeşil yapraklarının hücrelerine ve tek hücreli alglere, kloroplast olarak adlandırılan fotosentez fabrikaları yerleştirilmiştir. Birinci

safhada kloroplastlarda, su (H_2O) molekülleri güneş enerjisi ile parçalanır, su molekülündeki oksijen atmosfere verilirken (solumduğumuz oksijen) suyun yapısındaki hidrojen (H) atomları, glikozun ($C_6H_{12}O_6$) sentezi için ikinci bölüme gönderilir.

Hayvanlar ve insanların hücrelerinde ihtiyaç duyduğu oksijen için en önemli kaynak fotosentezle parçalanamayan sudur ($2 H_2O \rightarrow 2 H_2 + O_2$). Bir insanın beyni, oksijensizliğe en fazla 5 dakika dayanabilir, sonra beyin hücreleri ölmeye başlar. Oksijen bütün insan ve hayvanlar için en önemli rızaktır. Kısacası güneş ve fotosentez hadisesi yaratılmasaydı oksijensizlikten bütün hayvan ve insanlar ölürdü.

İkinci safhada atmosferdeki karbondioksit (CO_2) molekülü kloroplastın içine gönderilir ve suyun parçalanmasından gelen hidrojen

atomları ile birleştirilerek glikoz yaratılır. Güneş enerjisiyle ayrıştırılan su molekülünün hidrojenlerinin (H), glikozu yaratmakta kullanılması ilk bakışta "(...), *hayatı olan her şeyi sudan yaptık. Hâlâ inanmayacaklar mı?*" (Enbiyâ, 30)³ âyet-i kerimesini aklı getirmektedir.

Glikozun yaratılması sebepler açısından Rabbimizin hücrelerinde koyduğu son derece girift bir yazılım programıyla yürütülür, fakat bu reaksiyonlar zincirinde yer verilen her atom Allah'ın izniyle kendine verilen vazifeyi yerine getirir. Bu ikinci bölümde atmosferde serbest hâlde bulunan karbondioksit (CO_2) molekülündeki karbonlar glikoz molekülünün yapısında ana eksen teşkil eder. Bu olaya "*karbon atomunun sabitlenmesi*" denir.⁴ Böylece karbondioksit (CO_2) molekülü şeker olarak bizim rızıkımıza dönüşür.

Allah (celle celâluhu), kendi varlığının ve birliğinin delillerini anlattığı âyetlerin bir kısmında, gökten bize gönderdiği rızık olarak suyun ve yağmurun yeryüzündeki canlılar için ne kadar önemli olduğunu ifade eder. Sadece Kur'an-ı Kerim'de, varlığının delillerini ve bize verdiği lütufları hatırlatırken, en az 29 âyette açık bir şekilde, rızık olarak suya vurgu yapar.

Bütün canlılar hayatı fonksiyonlarının devamı için enerjiye ihtiyaç duyar.⁵ Canlı hücreler elektrik, ısı veya başka bir enerji kullanamaz, ancak kimyevi enerjiye dönüştürülen ışık enerjisi çok mükemmel bir santraldir. Güneş enerjisi, glikoz molekülünün karbon bağlarına kimyevi enerji olarak yerleştirilir. Böylece gıda olacak organik moleküllerin başlangıcı olarak (yağ ve protein) glikoz yaratılır.

Glikozun Neden Hayatı Bir Önemi Vardır?

Glikoz, bütün besinlerimizin ilk basamağıdır. Glikoz olmazsa hiçbir gıda olmaz. Rabbimiz (celle celâluhu), bir elma ağacının yapraklarında önce fotosentezle glikozu yaratır, sonra ağacın genlerine yazdığı programla, glikozu diğer gıdalara dönüştürür. Gerekli olan diğer

atomlar da topraktan sağlanır; bu atomlar özel organizasyonlarla elmadaki gerekli maddelerin yapısına yerleştirilir ve bize ikram edilir.

Buğday için de durum ayıdır. Önce fotosentezle glikoz, sonra (nişasta) buğday, sonra un ve nihayetinde ekmek.

Çayır ve meraların yeşil örtüsüne fotosentez yaptırılır, glikoz selüloza dönüşür; bu otları yiyen hayvanlar, kendi genlerindeki yazılıma göre onu ete ve süte dönüştürürler ve bize ikram edilir. Allah (celle celâluhu), bu rızıkları fotosentez olmadan da bize doğrudan verebilirdi. Fakat **"Rabbimiz yarattığı şeylere, sebepleri vesile kılmaştır. Allah sebepleri yaratıyor, sebeplerin sonunda oluşan şeyleri de yaratıyor."** Ayrıca **"Dünya hikmet, ahiret ise kudret yeridir."**

Makalemizin başında verdiğimiz âyetlerin sıralaması çok dikkat çekicidir. Bu sıralama ile birinci âyetle güneş enerjisini, ikinci âyetle hem fotosentez için hem de bitkilerdeki kimyevi reaksiyonlar için gerekli

olan suyu, üçüncü ve dördüncü âyetle ise fotosentez sonucu oluşan ürünleri gösteriyor şeklinde makul bir mânâ verilebilir. Benzer şekilde Mü'min süresi 13. âyetteki **"gökten rızık indirilmesi"** rahatlıkla güneş ışığı, su ve karbondioksitin havadan yere rızık olarak inmesi olarak düşünülebilir. Son olarak Fâtır süresi 3. âyetteki **"göklerden ve yerden sizi rızıklanduran"** ibaresi de benzer şekilde gökyüzünden inen ışık, su ve karbondioksit işaret ediyor olabilir.

Bütün canlıların rızıklandırılmasında, suyla birlikte birinci derecede önemli olan fotosenteze, Kur'an-ı Kerim'deki birçok âyetle işaret edilmesinden, ileride insanlığın gıda sıkıntısı çekme ihtimaline karşı bu hâdisenin incelikleri iyice ortaya çıkarılırsa **"fotosentez fabrikaları"** bile yapılabilir. Havada karbondioksit çok, su da bol, güneş de her gün doğuyor, o zaman geliştirilebilecek bazı makinelerle glikoz sentezlenip yağa ve proteine dönüştürülebilir.

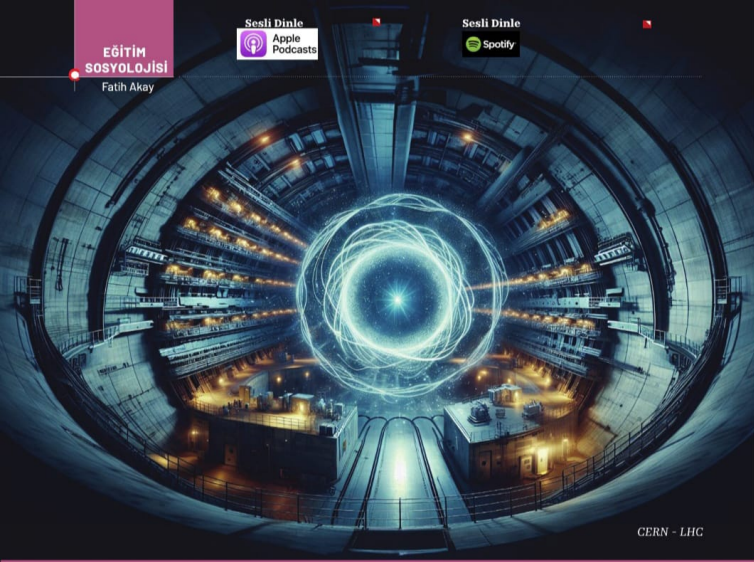
Bütün bunlara bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'de su, yağmur

ve ışık geçen birçok âyet-i kerimeye dolaylı olarak rızık ve fotosentez cihetiyle bakılabilir. Allah (celle celâluhu), kendi varlığının ve birliğinin delillerini anlattığı âyetlerin bir kısmında, gökten bize gönderdiği rızık olarak suyun ve yağmurun yeryüzündeki canlılar için ne kadar önemli olduğunu ifade sadedinde Kur'an-ı Kerim'de, varlığının delillerini ve bize verdiği lütufları hatırlatırken, en az 29 âyetle açık bir şekilde, rızık olarak suya vurgu yapar.*

***Rızka ve dolayısıyla fotosenteze işaret ediyor olarak değerlendirilebilecek diğer âyet-i kerimeler: Bakara 22 ve 99, Yunus 24 ve 59, İbrahim 32, Nahl 10, Tâ Hâ 53, Enbiya 30 ve 63, Nur 18 ve 19, Furkan 48 ve 49, Neml 60, Ankebut 63, Lokman 10 ve 20, Secde 27, Fâtır 9 ve 27, Yâsin 34, Zümer 21, Fussile 39, Zuhruf 11, Câsiye 5, Kâf 9 ve 11, Vâkıa 68, 69 ve 70. ☞**

Dipnotlar

1. Yazar, Elmalı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Sadeleştiriciler: Prof. Dr. İsmail Karaçam, Yrd. Doç. Dr. Emin Işık, Yrd. Doç. Dr. Nusrettin Bollü, Abdullah Yücel, Azim Dağıtım, İstanbul, 2011.
2. Yıldırım, Suat, **Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali**. İstanbul: Define Yayınları, Ocak 2013.
3. A.g.e.
4. BiologyOnline.com. Last updated on June 16th, 2022.
5. Johnson, A.B., Lewis, J. et al. (2002): **Molecular Biology of the Cell**. 4th edition. New York: Garland Science.
6. Nursi, B. S. (2013): Sözlere Risale-i Nur Külliyyatından (Sadeleştirilmiş). Ufuk Yayınları. s. 356-357.
7. A.g.e., s. 145.

CERN - LHC

Küresel vatandaşlık, fertlerin kendilerini yalnızca bir ülkenin değil bütün insanlığın ve gezegenin parçası olarak görmeleri anlamına gelir. Bu anlayışta, farklılıklar bir zenginlik olarak kabul edilir, empati ve hoşgörü ön plandadır.

Küresel Vatandaşlık Eğitimi

Dünyamız hızla değişiyor ve bu değişim her geçen gün daha da hızlanıyor. Teknolojik ilerlemeler, küreselleşme, çevre sorunları ve kültürel çeşitlilik artışı gibi etkenler, toplumları ve bireyleri derinden etkiliyor. Geçmişe kıyasla daha karmaşık bir dünyada yaşıyoruz. Son 50 yılda dünya nüfusu iki katından fazla arttı¹

ve bu artış beraberinde kaynak talebi, çevre kirliliği gibi sorunları getirdi. Dijital devrim ise iletişim, eğitim, iş hayatı gibi pek çok alanda köklü değişimleri yol açtı. Bugün gençler çalışmaya başladığında çoğumuzun hayal bile edemeyeceği işleri yapabiliyor. Tüm bu hızlı değişimlerle birlikte gençleri geleceğe daha iyi hazırlamak her zamankinden

daha önemli. Peki bunu nasıl yapabiliriz?

Küresel Vatandaşlık Nedir?

Bu soruya cevap arayan uzmanların ortaya koyduğu bir çözüm de gençlerin “küresel vatandaşlar” olarak yetiştirilmesidir. Küresel vatandaşlık, fertlerin kendilerini yalnızca bir ülkenin değil bütün insanlığın ve gezegenin parçası olarak görmeleri anlamına gelir. Bu anlayışta, farklılıklar bir zenginlik olarak kabul edilir, empati ve hoşgörü ön plandadır.² Bu vatandaşlık anlayışında bireyler, dünyanın çeşitliliği ve bu noktadaki rolünün farkında olan, farklılıklara değer veren ve saygı duyan, dünyanın işleyişi hakkında ortak bir anlayışı olan, sosyal adaleti sıkı sıkıya benimsemiş, yerelden küresele kadar ortak çalışmalara katılan, dünyayı daha adil ve sürdürülebilir bir yer hâline getirebilmek için başkalarıyla birlikte çalışan, farklı kültürlerle etkileşime açık, eleştirel

düşünme ve sorgulama yeteneğine sahip ve eylemlerinin sorumluluğunu üstlenen kişiler olarak tanımlanabilir.

Küresel Vatandaşlık Eğitim Müfredatları

Gençleri küresel vatandaşlar olarak yetiştirmek için öncelikle eğitim müfredatlarının ve uygulanan eğitim modellerinin bu yönde güncellenmesi gerekmektedir. Bu güncelleme yapılırken bugün bütün modern eğitim anlayışlarının kabul ettiği çevre bilinci, asılama, analitik düşünme, eleştirel düşünmeye açık olma,³ özgür karar verme gibi pek çok husus değiştirilmektedir.

Buna mukabil, modern eğitimin kabul ettiği temel prensiplere ek olarak, *küresel vatandaşlık eğitiminin* en önemli ayağı ya da eğitim bilimlerine katkısı ise gençlere farklı kültürler hakkında farkındalık kazandırmaaktır. Böylece gençler; farklılıklara saygılı, sorunlara duyarlı, yenilikçi çözümler üretebilen küresel vatandaşlar olarak

yetişecektir. Farklı kültür ve insanlar ile rahatlıkla çalışma yeteneği veren *küresel vatandaşlık eğitimi*, gençlerin geleceğin sorunlarına hazır olmak için harekete geçmesi ve daha rahat kooperasyona girebilmesi adına onlara önemli beceriler katar. Zaten günümüz dünyasında da böyle bir dayanışma beklenmektedir. Mesela *Büyük Hadron Çarpıştırıcısı* (LHC), dünyanın en büyük ve en güçlü parçacık hızlandırıcısıdır. CERN laboratuvarında bulunan bu projede, 100’den fazla ülkeden 10.000’den fazla bilim insanı ve mühendis görev almıştır. LHC, evrenin temel parçacıklarını ve işleyişini araştırmak amacıyla kullanılmakta olup; tıp, uzay, fizik, kimya ve biyoloji gibi alanlarda pek çok yeni keşfe zemin hazırlamıştır. Bu tür iş birlikleri, farklı bakış açılarının ve tecrübelerin paylaşılmasını sağlayarak daha yaratıcı ve inovatif çözümlerin geliştirilmesine katkıda bulunacak; ayrıca iş birliği, dayanışma ruhu ve empati

Bilimde küresel işbirliği: İsviçre’deki CERN Büyük Hadron Çarpıştırıcısı’nda 100’den fazla ülkeden 10.000’den fazla bilim insanı çalışıyor.

kurma becerilerini geliştirecektir. Böylece insanlığın ortak problemleri olan kanser, küresel ısınma ve benzeri pek çok probleme ortak çözümler bulunabilir.

Küresel vatandaşlık eğitiminin pek çok faydası olduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Örneğin, bu eğitimi alan kişilerde küresel konular hakkında bilgi ve farkındalık artışı gözlenmesi,⁴ öğrencilerde sıra dışı ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi⁵ ve farklı kültürlerle saygı duyma ve küresel dayanışma anlayışının artması⁶ gibi hususlar bu araştırmalarda zikredilmektedir. Böylece küresel vatandaşlık, öğrencilere yalnızca akademik katkı sunmamakta, aynı zamanda onların bütünsel gelişimini de olumlu etkilemektedir. Bu eğitim programları öğrencilere kazandırma adına farklı ülkelerden konuk konuşmacılar davet edilebilir, uluslararası değişim programları düzenlenebilir veya çok kültürlü projeler yürütülebilir.⁷ Aynı şekilde bu doğrultuda sivil toplum

kuruluşları ile iş birlikleri kurulabilir, gönüllü çalışma projeleri desteklenebilir.⁸

Küresel Vatandaşlık Anlayışına Yapılan Eleştiriler

Yukarıda değinilen hususlara mukabil konunun uzmanları tarafından **küresel vatandaşlık eğitimi**ne yönelik ciddi eleştiriler de mevcuttur.⁹ Eleştirilerin başında bu eğitimin evrensel değerleri tüm kültürlerle dayatma riskini taşıması gelmektedir. Her ne kadar teoride farklılıklara önem verildiği söylene de uygulamada bu tür bir tek tip evrensel eğitim metodu, yerel kültürlerin ve değerlerin göz ardı edilmesine sebep olabilir. Ayrıca bu metodun yayılması ve yaygınlaşması, eğitimde tekdüze bir modelin benimsenmesine yol açabilir ve bu da çeşitliliği azaltabilir. Aynı şekilde politik, ekonomik ve ideolojik pek çok sebepten ötürü bu tip bir eğitimin hayata geçmesi çok zor olmakta ve bir ütopya olarak algılanmasına da yol açmaktadır.

Zaten dünyadaki birbirinden farklı binlerce eğitim anlayışının nasıl böyle tek bir sisteme entegre olacağı da cevapsız sorular içindedir.

Bu yapıci eleştirilere ek olarak **küresel vatandaşlık eğitiminin** tamamen art niyetle dizayn edilmiş bir sistem olduğu da söylenmektedir. Modern çağda sömürü anlayışının bütün dünyada uygulanabilmesi için, insanların robotlaştırılması ve tek bir merkezden yönetilmesi adına manipüle etmek için tasarlanmış bir sosyal toplum mühendisliği olduğunu öne sürenler de az değildir. Goodhart gibi bazı araştırmacılara göre, bu tür bütün milletleri birleştirici bir yaklaşım günümüz insanlığında makes bulmamakta ve geri tepmektedir; bunu sosyal olaylara bakarak ifade etmektedirler.¹⁰

Bu eleştirilere rağmen dünyanın bazı ülkelerinde **küresel vatandaşlık eğitimi** derslerinin yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Mesela İspanya'da lise düzeyinde zorunlu **"Dünya Vatandaşlığı"** dersi bulunmaktadır.¹¹ Aynı şekilde Kosta Rika, 2017'den bu yana okullarda **"Barış Eğitimi ve Küresel Vatandaşlık"** dersini müfredata aldı. Bu ders ile çocuklar küresel sorunlar karşısında analitik düşünme ve çözüm üretme becerilerini geliştiriyorlar.¹² Kanada'da eyaletlerin çoğu müfredatı küresel vatandaşlık çerçevesinde yapılandıırıyor. Çevre bilinci, insan hakları, yurttaşlık bilgisi, sosyal adalet gibi değerler bu vizyonun temelini oluşturuyor.¹³

Hizmet Okulunun Bulunduğu Ülke/ Bölge	Uygulanan Program
Almanya	Etik dersi
Belçika	Etik dersi
Hollanda	Küresel Vatandaşlık Eğitimi
Tanzanya 1	Etik dersi
Tanzanya 2	Etik dersi
Zanzibar (Tanzanya)	Etik dersi
Massachusetts / ABD	Karakter Eğitimi
New Jersey / ABD	Karakter Eğitimi
Washington / ABD	Karakter Eğitimi

Hizmet Okulları ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi Uygulamaları

Benzer şekilde, barış, diyalog ve sevgi mesajlarını yaymak amacıyla dünyanın dört bir yanında açılan *Hizmet okulları* arasında bu eğitim metodolojisini uygulayanlar da mevcuttur. Yapılan son araştırmalarda¹⁴ Hollanda'daki *Hizmet Hareketine* mensup okullarda "World Citizens Course" adı altında küresel vatandaşlık eğitiminin verildiği görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı 2018 yılında konu hakkında ilgili okul müdürü şu sözleri söylemişti:

"Bu okulu ilk açtığımızda misyonumuz 'dünya vatandaşlığı' kavramıydı. Yani herkesle birlikte yaşayabılırsınız. Bu 2006'da çok orijinal bir kavramdı ama 2018'de artık orijinal değil. Çünkü artık diğer eğitim birimleri de aynı şeyden bahsediyor. Ama 2006'da dünya vatandaşlığı kavramına başladığımızda çok yeni ve benzersizdi ve sürekli olarak buna neden ihtiyaç duyulduğu üzerine düşünmek zorundaydık."¹⁵

Araştırmanın yer aldığı diğer Avrupa, Afrika ve Amerika ülkelerinde ise etik dersleri

veya karakter eğitimi gibi benzer derslerle ortak yaşam ve küresel ortak insanı değerler eğitimi de aynı çalışmada ortaya konmuştur.¹⁶ Bu noktada Hollanda devletinin ve eğitim sisteminin küresel vatandaşlık eğitimine önem verdiği ve bu yüzden Hizmet okullarının bu lokal anlayışa uyum sağladığı söylenebilir.

İslami perspektiften bakıldığında, Allah'ın insanları tek bir ümmet olarak yarattığı ve sonradan insanların kavimlere, ümmetlere ayrıldığı Kur'an-ı Kerim'de beyan edilir.¹⁷ Bunun amacı, farklı toplumların birbiriyle tanışması ve anlaşmasıdır. İnsanın farklı kabiliyetlerinden istifade edilmesi, kültürel zenginliklerden karşılıklı olarak faydalanılması ve ortak mirasın zenginleştirilmesi bu bakımdan önemli bir husustur. Bu noktada küresel vatandaşlık eğitimi gibi eğitim müfredatları fayda sağlamaya matuf uygulamalardan biridir. Sahada eğitimcilerin, okul çalışanlarının ve velilerin bu tür eğitim anlayışlarının güçlü ve zararlı yönlerini dikkate alarak

pratiğe dökmeleri, eğitimde etkinlik ve anlam arayışının sürdürülebilmesi açısından önemlidir. **■**

Dipnotlar

1. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü verilerine göre, dünya nüfusu 1970'de 3.6 milyar iken, 2020'de 7.8 milyara ulaşmıştır.
2. Smith, M. K. (2020). "Globalization and global citizenship." *The encyclopedia of pedagogy and informal education*.
3. Sternberg, R. J. (2020). "Teaching critical thinking: Its importance, educational imperatives, and strategies." *Journal of Education in Society*.
4. Hendershot, K. & Sperandio, J. (2009) *Current Issues in Comparative Education*, 12(1), 45-55
5. Tye, B.B. (2009) "Global education: A worldwide movement" (pp. 21-35)
6. Hanvey, R.G. (2004). *An attainable global perspective*. New York: Global Perspectives
7. Reimers, F. M. (2020). *Empowering students to improve the world in sixty lessons*. Melbourne, Australia.
8. Winthrop, R. (2018). *Leapfrogging inequality: Remaking education to help young people thrive*. Brookings Institution Press.
9. Goodhart, D. (2017). "Anywheres and Somewheres", *The Road to Somewhere*, Great Britain: Penguin Random House UK.
10. İbid.
11. Reimers, F. M. (2020). *Empowering students to improve the world in sixty lessons*. Melbourne, Aus.: Zephyr Press.
12. Winthrop, R. (2022). "Leapfrogging inequality through education innovation for transformation (LIFE IT)." *Brookings Report*.
13. Jorgenson, S. (2014). "Global citizenship education in Canada." *Journal of Global Citizenship & Equity Education*, 4(1)
14. Altun, M.E. (2020, February 20). Internationalization through Localization: Gülen Inspired Schools, PhD Dissertation, Hamburg, Dr. Kovac Verlag.
15. İbid, s. 161.
16. İbid, s. 201.
17. Bakara Süresi, 2/213.

Hatalara bulaşmaktan dolayı kendine savcı olmaktadır, insanlardan geçmek, dua dua çoğalmaktır. Gerçek kapının tokmağına can vuruşlarını himmet eylemenin adıdır estağfirullah.

Estağfirullah

Bir *estağfirullah* ile başlar yolculuk; Ellerin titrediği yerde gönlün yeminidir estağfirullah.

Hak boyası ile boyanmak, gözlerdeki perdeleri aralamaktır.

Barişin göklerinde gönlünce uçmaktır estağfirullah.

Hatalara bulaşmaktan dolayı kendine savcı olmaktadır, insanlardan geçmek, dua dua çoğalmaktır. Gerçek kapının tokmağına can vuruşlarını himmet eylemenin adıdır estağfirullah.

Yarınları ayağına çağırmanın, sevgili deyince zamandan geçmenin, hükümlere "*Hâkim var!*" demenin onurudur. Şeytanı konduğu dallardan kovup orarlardan Hak meyvesi devşirmenin adıdır. Dünyalıkla-

rın adını bir hiç koymaktır; bilmeyişini, bilemeyişini haykırmaktır. Karanlık cadelerde aydınlığa tek menzil koşmaktır.

Ellerin semalarda kanat olmasıdır estağfirullah. Haddi bilme, kendine gelme ve her sorana O'nu sabitkadem söylemedir. Kırgınlıkların cümlesini Muhammedi boya ile boyamadır; "*Onlar bilmiyorlar.*" demedir.

Başa gelenlere hikmet nazarı dilenmedir estağfirullah. Sevgiliyi göremediğin günleri bir "*sevgili*" deyişle kazanmaktır. Yitmişleri bulmanın görünen resmi olduğu kadar, bulunanların onun adına infak etmektir estağfirullah.

"*İyi ki*"lerin, keşkeleri yenmesidir. Semtinden hoyratları koymak değil, semtin sahibini duyarak onlara karşı da Muhammedi

merhamet ile duadır. Acizlik ülkesinde erenlerin başını sultana kaldırıdır. Elleri sonsuza açarcasına zifiri gözlerden Yâr'e var-maktır estağfirullah.

Sevabı, günahı hesaba katmadan mahubiyetin zirvesinde ben geldim demektir. Aşk ehlinin sözlerini gözlerinden yaşlarıyla söylemesidir. Dervişlerin kapısından ayrılmadığı en büyük Peygamberin en büyük mirasıdır estağfirullah.

Kendinden bilmeye adına nimetlere şükür için sarılmaktır. Tevazunun insanlara karşı dile düşmesi değil, cümle övgüleri nasip edene karşı *"Değildir bu bana layık bu bende / Bana bu lütf ile ihsan nedendir?"* deyip sirlardan bir sır olma duasıdır. Çöllerde mecaza aldanma değil, kumları adedince Hâlik-ı Kerim'i görmedir estağfirullah.

Ihsan süruncu çoğalıp düştüğün yerlerde bahar olmanın, topraklarda erimenin, hep ama hep O'nu konuşmanın adısıdır. Kalbin isini pasını her dem sanat sanat silmektir ve kalbin cilasısıdır. Yana yakıla bir yolculukta adımların emanet olduğunu nefeslere yazmaktır estağfirullah.

İki emniyetin bir arada olmadığını bilip emaneti sahibine sevgi ile korku ile bakış bakış sormaktır. Her an görüldüğünü bilip, O'nu görüyor gibi kıyamalarda durmaktır. Hakk'ın Habîb-i Edîb'i (sallallahu aleyhi ve sellem) anıp onun hücretine *"Sultanım, aramızdaki muhabbet hücretine!"* diyerek cümle mesuliyet adına yardım dilenmedir estağfirullah.

Allah'ın insana sunduğu büyük sofraya büyük bir edeple oturmaktır estağfirullah. İnsanın gönölünce şükretmesi için çok büyük bir adım ve insanları davet adına büyük bir hak kazanmadır estağfirullah.

İmanın ne kadar büyük bir nasip olduğunu anlamak ve bunu

anlatmak adına kalbin temizliğine ihtiyaç olduğunu hissetmektir estağfirullah. Bazen bir kenarda usulca ağlamak, bazen de kalbin hıçkırıklarını kendi kalbinden bile saklamaktır. Kalbin en güzel dairelerine girmek ve onlar içerisinde dünyevî lezzetlerin ötesinde nice nice lezzetin olduğunu anlamaktır estağfirullah.

Zamanın elinden kurtulmak, mekânın prangasından kurtulmak, zamanın ve mekânın Allah'ın kulu olduğunu ilan etmektir estağfirullah. Bütün kâinatın Yunus diliyle bir tevhit zikrinde olduğunu anlamak için dünyevî kirlerden arınmaktır.

"Gel o dersi benden al ki adı hicrandır." diyen şairlere *"Ballar balını buldum."* diye yine şairce cevap vermektir estağfirullah. Estağfirullah birazcık daha insan olmak ve insan kalabilmek adına gayretle kalmaktır.

İnsanın, yolculuğunun sadece kendi yolculuğu olmadığını fark etmesidir. Başkaları adına da yepyeni dünyalar kurma vazifesinin kendisine verildiğini anlamadır. Dünyaya gelir gelmez mütedâhil daireler içerisinde olduğunu idrak etmesidir. Estağfirullah içi o kadar dolu bir kelimedir ki hem geçmiş hem geleceği hem de şimdiyi kapsar. İnsanın ezel bezminden yola çıktığının en büyük ispatıdır estağfirullah. Kalplerin ve kalbin içindeki süveydaların özüne kavuşmasıdır. Öz pınarlar gibi duduru akmanın adıdır estağfirullah. Nicelerinin gönül yanıklığını dindiren, nicelerinin yoluna serp serp tükenmez selsebil ve aynı zamanda kaderin yoluna serpertti insanların hakikati-dir estağfirullah.

İnsanlığın en iyi yol arkadaşıdır estağfirullah. Her zaman onun kapısına bereketi getiren ve o bereketin orada iki dünya adına beklemesi için tevattır

derecesinde rivayetlerin ve hakikat derecesinde nurların olduğu büyük bir dünyadır. İnsan estağfirullah ile yola çıkınca aslında yaratılış hakikatindeki saflığın, temizliğin, duruşun ve o iç güzelliğinin insana neler kattığını anlar. O yüzden bütün alfabeler ve sözcüklerin mânâsının özünde estağfirullah vardır. Ve estağfirullahın en küçük bereketi bile düşen karlar kadar yağın yağmurlar kadardır.

Tüm saklıları hemen ortaya döküp *"Neysen o."* diye sızlanmaların en büyük itirafıdır.

Bazen bir şey diyememek büyük bir suskunluktur; bazen bir hastalık elinde çare aramaktır estağfirullah.

Ebedi tebesşümleri gönüllere taşımaya aday olmaktır. Ümmet olmanın kalbe vurulan mühürüyle kapıları aralamak ve vazifesinde Nebî'ye (sallallahu aleyhi ve sellem) ensar olmaktır. Gönüldeki mesafeleri muhacir edasıyla bitirmektir ve sevaptan günaha en sessiz hicretir estağfirullah.

Uhuvveti, ihlâsı, diğergamlığı ve hasbîliği; kendinden geçen, yaşamaktan yaşatmaya yolcu olanların tadacağını bilmektir estağfirullah.

Suları bile incitmeyecek kadar kimsesi kırmamaya yeminleşme adına, dilin gönülle aynı masaya oturmasıdır estağfirullah.

Sevgiye, muhabbete, aşka yalnız gitmemek için yığıltış-tıkçe yığıltışmektir. *Enenin* maksud adına sırrını çözmektir. Allah'tan ötesine kapalı kalmaktır estağfirullah.

Estağfirullah dedikçe hakıyla yitmediğini bilip iki büküm olmak, öleceksek de senin kapında demektir estağfirullah.

Tüm kabullenişlerin adıdır estağfirullah.

Bir *estağfirullah* ile başlayan yolculuk...

Vakt

M. Fethullah Gülen

*Zamandan bir parça
ve çağ da demek
olan vakit; sofilerce,
Hak yolcusunun üze-
rine akıp gelen ilâhî
vâridât ve kurb dal-
ga boylu tecellilerin
zamanıdır ki; böyle
bir vâridât kendine
has televvünleriyle
sâlikin benliğini
sarı –tabîi herkesin
istidadı ölçüsünde–
ve onun ruhuna kendi
ilahiliğini nakşeder.
eğer gelen vâridler,
havf ve hüzn ek-
senliyse, sâlik âdeta
bir havf ve hüzn
timsali hâline gelir;
şayet sürür ve inşirah
televvünlüye bu
kez de onun duygu
dünyasında –temkin
kaydıyla– bir huzur
ve coşku duyulmaya
başlar.*

Zamandan bir parça ve çağ da demek olan vakit; sofilerce, Hak yolcusunun üzerine akıp gelen ilâhî vâridât ve kurb dalga boylu tecellilerin zamanıdır ki; böyle bir vâridât kendine has televvünleriyle sâlikin benliğini sarı –tabîi herkesin istidadı ölçüsünde– ve onun ruhuna kendi ilahiliğini nakşeder.. eğer gelen vâridler, havf ve hüzn ek-senliyse, sâlik âdeta bir havf ve hüzn timsali hâline gelir; şayet sürür ve inşirah televvünlüye bu kez de onun duygu dünyasında –temkin kaydıyla– bir huzur ve coşku duyulmaya başlar.

Böyle bir sâlik, Hak'tan gelen bu vâridlerin şuurunda ise, “*Lüt-fun da hoş, kahrın da hoş*,” mülâ-hazasıyla sürekli rıza soluklar, itminan içinde oturup kalkar ve teslimiyet, tevekkül, tefvîz vadilerinde “*sika*” avlamaya çalışır... Hak'tan gelen bu esintilerin, şart-ı âdi planında, –hususiyile de irade ve ihtiyarın müdahalesi esas olan konularda kaçırılan fırsatlar gibi– fevt edilmesi, “*ebrâr*” ve “*mukarrabin*”e göre hata sayılabilir ve kalbin Hak'la muamelesinde irtifa kaybetmesinden ötürü de herkesin derecesi ölçüsünde cezalandırılabilir; cezalandırılabilir, zira bu seviyedeki hak yolcusu, zamanın en küçük parçalarını bile behemehâl en rantabl şekilde değerlendirme, birleri binlere yükseltme gayreti ve niyeti içinde bulunma mecburiyetindedir. Aslında bundan dolaydır ki tasavvuf istilâhında sofîye “*ibnü'l-vakt*” denilmiştir.

İbnü'l-vakt olma, sâlikin, yaşadığı anın gereklerini çok iyi düşünerek, faaliyetlerini Allah

nezdinde en evlâ ve en faydalı sayılan işlerden başlamak suretiyle, en küçük bir zaman parçasına pek çok iş sıkıştırarak, Hak'ın bahşettiği imkânları, ilâhî mevhîbeler adına yedi veren, yetmiş veren, yedi yüz veren... tohumlar gibi değerlendirmeye çalışmasıdır ki; bu bir mânâda ilâhî vâridât ve işaretlerin geldiği kaynağa yönelme ve istikametle aktif beklemeye geçerek Hak'ka tahsis-i nazar edip, iradesini Hazreti Murad'ın iradesine bağlamak suretiyle vaktin ve hâlin bulunmadığı noktaları kollama demektir. Hazreti Mevlâna, mebdîe “*vakit*”, müntehâsı da “*lâmekân ve lâzaman aralığı olan*” böyle zevki ve hâli bir mertebeye ki –biz buna vücûb ve imkân arası mülâhazasını işaret eden “*Kâb-ı kavseyni ev ednâ*” makamının izdüşümü de diyebiliriz– şöyle işaret buyururlar:

صوفي إنَّ الوقتَ بائدٌ
دَرْ مَثَالِ لَيْكِ صَافِي فَاغْتِ
از وقت و حال

“Sofî ibnü'l-vakt örneğidir; sâfiye gelince o vakitten de hâlden de hâlidir.”

Enbiyâ-i izâm, asfiyâ-i fihâm, evliyâ-i kirâmın, irsal, tavzîf ve tekrim dönemleri, makro planda birer kapı aralama ve ilâhî vâridlerle dünyaları şerefendirme, nurlandırma vakitleridir. Bu kudretlerin neşrettikleri envârın istila ve ihatasının genişliği ölçüsünde vakit, vakitler sultanı ve bu kutlu zaman parçasının gece gündüz çerçevesindeki dilimle-ri de eyyâmullah (Allah günleri)

sayılmasına karşılık, onların temsil ettikleri aydınlık düşüncenin daralması, büzüşmesi, hatta yeryüzünde büyük ölçüde mahrumiyetlerin yaşanmasına da zamanın hazana uğraması, vaktin kararması diyebiliriz.

Evet, Cenâb-ı Hak, yolunda ki kullara teveccüh buyurmak, merhametle kuşatmak isteyince, onları vakitle teyit eder ve zamanı, onların zaman üstü olmalarına bir merdiven yapar. Tabii inhiraf edenleri yalnızlığa salmak isteyince de zamanın başına şerri dolar ve onları kararmış, bereketsiz ve Hakk'a kapalı vaktin yamaçlarında dolaştırır. Böyle uğursuz bir zaman parçasına vakit demek, sırf mukabele mülâhazası ve mekânın itibarı bir buudu olması düşüncesine binaendir. Yoksa aslında **"mutlak zikir kemaline masruף"** ve vakit, Hakk'ın şûunâtının tarassut menfezlerine akan bir çağlayandır.

Vaktin gerçek kahramanları her zaman bugün düşünmüş, bugünü değerlendirmiş; dün, yarını da bugünün mebde-i ve akibeti olması itibarıyla mülâhazaya almış ve sonrakilere birer atkı, ilkinde de hayat dantelamızın örgüsüne esas unsur olarak kabul etmişlerdir. Bunların bir adım daha önünde bulunan zaman üstü hak erlerine gelince, onlar, zamanın her parçasını, Hakk'a tahsis-i nazar etmek yoluyla öyle sihirli bir hâle getirmişlerdir ki: **فَهْوَ سَمْعٌ لَمْ يَدْرِكْ لَمْ يَدْرِكْ لَمْ يَدْرِكْ** onların örfânesine iştirak etmeyen, ne onların mazhar oldukları vâridât sağanığını ne de girdaplar sırlılığındaki marifet ve haz ufuklarını kavrayabilir. İşte böylelerinin idrak ufu itibarıyla vakit; sağanak sağanak yağmurla coşan bir sema ve üfûl üfûl yeşilliklerle salınan bir zemin hâlini alıncı, sâlik yer yer geçmiş vârid-

leri düşünerek hep: **أَنَا أَكُونُ عَيْنًا** **شَكْرًا** **"Ya ben çok şükreden bir kul olmayayım mı?"** der, iki bûklüm olur; zaman zaman da minnet hislerini kelâm-ı nefsiye dönüştürerek iç mülâhazalarının enginliklerinde kendini şükran dalgalarının kucaklayıcılığına salar ki böyle bir kutlunun nazarında sorumluluklar hep hayra ve berekete, hayır ve bereketler de temkin ve tedbir çizgisinde bir salih daireye inkılâp ederek sürer gider...

Nimetlerin kaynağına vukuf ve ruhun böyle bir teveccühteki iltifatı kavraması sayesinde sâlik, tasavvurlar üstü bir haz derinliğine ulaşır, hatta nikmetleri dahi birer nimet gibi hissetmeye başlar ki, böyle bir mazhariyet belli bir meşrep ve mizaçta ki bazı ruhlar için laubalilik ve şatahat kapılarını aralamasına mukabil, seyr u sülûklerini **"Sünnet-i Seniyye"** rehberliğinde sürdürenler, her zaman temkinle televvünü bir arada duyar ve ilâhî ahkâma inkiyatla, Hakk'a yakınlıklarını mehâfet ve mehâbetle süsler, yer yer ilim ve marifet kanatlarıyla vilâyet semasının derinliklerinde pervaz eder ve **"Her şey Senden"** diyerek kilometrelerle ifade edilmeyecek bir irtifai, sonsuz mahviyetle bir arada götürürler; götürür ve sürekli hâlden hâle intikal içinde temkin kâsesi ile televvün yudumlarlar.

Bunun ötesinde son bir adım daha atabilenler için eşya ve hâdiseler bütün bütün silinip gider, mazi-müstakbel birbirine ger karışır, vakit ve zaman dediğimiz izafî şeyler de Hazreti Sahibü'l-Vakt'in nâmütenâhîliğinde eriyerek sâlike bakan yönüyle tamamen yok olur ve bu vadiye yolculuğunu sürdüren sâlik, **"cem"** televvünlerini zevk ederek, her şeyin **"tecelli-i vahidiyet"** içindeki mütelaşı

manzarası karşısında, hayret buudlu bir istiglak, ürperten bir dehşet, hatta tecelliye tezahüre karıştırmak gibi bir ruh hâleti yaşar ki işte böyle bir zirve, insanın duyguyu, düşünce ve zevk âleminde pek çok iltibasa kapıların aralandığı bir noktadır ve böyle bir noktada bazı mizaçlar, tecelli-zuhur iltibasına girdikleri gibi, damlayı derya, zerreyi güneş, sını son-suz ve hiçi de her şey görerek,

gibi sözler söyleyebilirler; hem de temkin, tedbir ve fark mülâhazasının yol vermemesine rağmen söyleyebilirler.

Oysaki her şeyin O'ndan olması ve O'nunla kaım bulunması başka, O olması bütün bütün başkadır. Ne var ki hâdiselerin; Peygamber meşalesi altında, yine peygamberâne bir basiret ve şuurla yorumlanacağı ve seyr u sülûk-i ruhanînin temyiz ve temkin yörüngeli hâle geleceği ana kadar bazı mizaçların bu iltibaslardan kurtulmaları oldukça zordur. 4

اَللّٰهُمَّ اٰخِذْنَا بِالضَّرَاطِ الْمُسْتَقِيْمِ صِرَاطِ
الدِّينِ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
وَضَلَّىٰ اللّٰهُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ
وَصَحْبِهٖ اٰجَمِيْنَ

Sızıntı, Ağustos 1996

Dipnotlar

1. Necm sûresi, 53/9.
2. Buhârî, *teheccüd* 6; Müslim, *sıfâtü'l-münâfikin* 79-81.

Kur'ân-ı Kerim'de Bal Arısı

"Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine göz göz ev (kovan) edin. Sonra da her türlü meyveden ye de Rabbinin sana yayılman için belirlediği yolları tut.' Onların karınlarından renkleri çeşit çeşit bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır. Elbette düşünen kimseler için bunda alacak ibret vardır." (Nahl, 16/68-69)

Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine göz göz ev (kovan) edin. Sonra da her türlü meyveden ye de Rabbinin sana yayılman için belirlediği yolları tut.' Onların

karınlarından renkleri çeşit çeşit bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır. Elbette düşünen kimseler için bunda alacak ibret vardır." (Nahl, 16/68-69)

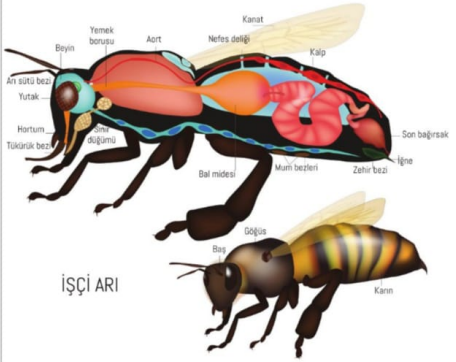
Akl ve irade sahibi insanların tesis ettiği bir işletmenin idaresi için çok fazla insan is-

tihtam ediliyor ve binlerce lira masraf yapılıyor olmasına rağmen, tam randıman alınamaz. Hâlbuki bir kovan içindeki binlerce arı hiçbir insan topluluğunun başaramayacağı mükemmellikte bir organizasyon içinde çalıştırılmaktadır. Peki ama nasıl? Bütün hayvanların

birer ümmet olduğunu bildiren Kur'an-ı Kerim'de **arı** ve **karıncanın** ismi iki sūreye başlık yapılmış, enteresan şekilde zooloji bilimi de bu böcekleri (termitlerle beraber) **sosyal böcekler** olarak isimlendirmiş, bir akıl ve iradeleri olmayan hayvanlar ilâhî ilme ve iradeye tâbi kılınmıştır.

İnsanlara ait müesseselerde bazen şahıslar kendi menfaatini öne çıkarıp hep daha fazla kazanmak, önündeki amirinin yerine geçmek veya daha az çalışıp daha çok eğlenmek isteyebilir. Hâlbuki arıların yaptıkları işten hiçbir şahsî beklentileri yoktur. Kovandaki işçilerden kraliçesine ve erkeklerden askerlerine kadar her seviyedeki hiçbir arı şahsî bir maksat ve düşünceyle hareket etmez, sevk-i ilâhî olarak aldıkları emirlere şartsız itaat ederek kovandaki sistemin muhafazası için çalıştırılırlar.

Bütün hayvanların davranışları dünyaya gelir gelmez ortaya konulmaya başlar. Hayatta kalması için gerekli bütün temel bilgiler verilmiş,

bütün melekeleri geliştirilmiştir. Her türe has davranış özellikleri birkaç saat veya birkaç gün içinde hayvanın hayatına tam olarak yön verebilecek seviyeye ulaştırılır.

Bir insanın bu seviyeye gelmesi en az 15-20 sene gerektirir. Hayvanlar ise hayat şartlarını ve çevrelerini bilen Alim ve Kadîr bir Zât tarafından hazırlanıp gönderilmek-

te olup, onların aslı vazife ve fonksiyonları, öğrenerek mükemmelleşme değildir. Onlar, hayatlarını kendilerine verilen sevk-i ilâhî davranışlarıyla sürdürmek üzere yaratılmışlardır.

Enteresan bir tevafuk veya mucize diyebiliriz; arıdan bahsedilen tek sūre olan Nahl sūresi, Kur'an'da 16. sūredir ve bal arılarının kromozom sayısı da 16'dır. Bu konuyla ilgili iki âyet-i kerimeyi kelime kelime takip ederek hem Kur'an'ın içâzına hem de arının mucizevi özellikleriyle olan tevafuklarına bakalım:

1- وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ (Ve evhâ rabbûke ile'n-nahli) "**Rabb'in bal arısına şöyle vahyetti.**" şeklinde başlayan âyetle Allah'ın (celle celâluhu) yarattığı mahlûkatı muhatap alarak vahyetmesinin değişik deceleri vardır. Mesela: Yeryüzüne vahyettiği zaman: "**Şüphesiz Rabb'in ona bunları vahyeder.**" (Zilzâl, 99/5) der ve ona belirli bir şey yapmasını emreder. Arıya

vahyettiği zaman ise bu, Allah'ın, onun davranış programına koyduğu bir sevk-i ilâhî'nin ilhâmı ile olur. Bazen Musa aleyhisselâm'ın annesine olduğu gibi normal bir insana ilham şeklinde vahyeder: *"Bunun içindir ki Mûsâ dînyaya gelince annesine şöyle ilham ettik: 'Onu bir süre emzir...'"* (Kasas, 28/7). Peygamberlerine vahyettiği zaman da bu bir peygamberlik vahyidir.

Arının ortaya koyduğu ürün hem Allah'ın sanatını icra etmesi açısından hem de insana kıymetli bir şey takdim ettiği için Allah ona vahy ediyor. Arının ürettiği bal insanın fizyolojisine bakan yönüyle hem besin değeri açısından hem de bazı hastalıklara şifa olması yönüyle çok kıymetlidir ki; girişteki âyetle onun ürettiği her şeyin şifa olduğu bizatihi ifade edilir. *"Şifa"* kelimesi ise Kur'anda müteradifleriyle beraber altı yerde geçer. Ancak insanın hem fizyolojik hem de ruhi sıkıntılarına bakan yönüyle sadece iki yerde şifa kelimesi geçmektedir. Biri arının vesile olduğu şifa olarak.. diğeri de Kur'an'ın şifası (İsrâ, 17/82) olarak... Bu ifadelerden sanki ba-

lın bedene, Kur'an'ın da ruha şifa olduğu imâsını anlayabiliriz.(*) Zaten beden ve ruh birlikte sıhhatli olursa tam uyum olur. Allah-u Teâlâ âyetle: *"Rabbın bal arısına şöyle vahyetti."* derken رَبِّ (Rabb) kelimesini kullanıyor. Hâlbuki bütün Esma-i Hüсна "Allah" lafzında mündemiç olmasına rağmen, Allah insana sanki: *"Seni yaratan, seni terbiye eden, seni öğretip yetiştiren Rabbın senin için arıyı yarattı."* demek istiyor. Burada Cenab-ı Hakk'ın bu isminin kullanılması mesele-

nin temelindeki terbiye ve riayet makamı olmasıdır. O Rabbın ki senin bedenini ve ruhunu terbiye etti. O Rabbın ki seni yoktan var etti. Sana nefes, yiyecek, içecek, hava, su.. lazım olan her şeyi bahşetti. İşte arıya vahyeden de yine aynı Rabb'dir.

Arıya Vahyedilen Faaliyetler

Arılar her gün nektar toplamak üzere sadece bir çiçek türü üzerine konarlar. Böylece bir çiçeğin poleni bir başka tür çiçeğin poleniyle karışmamış ve tozlaşma da aynı çeşit çiçekler arasında gerçekleşmiş olur. Arı da çiçekten çıkan kokunun vasıtasıyla kovanını bilir. Çünkü kovandan çıkan her işçi arı her zaman diğer arıların topladığı çiçeklerin aynısından toplamak mecburiyetindedir.

Ana arı öldüğünde kovanın ahalisini bir dehşet ve hareketlilik sarar. Lakin işçi arılar yeni bir ana arı seçmek üzere yumurtalardan birini seçerek bakımıyla ilgilenirler. Sonra dünyaya geldiğinde onu özel

olarak besleyip ana arı seçerler.

Arılar kovana dönerken, yorulmamak ve hızlı mesafe katetmek için düz bir istikamette yol çizerler. Kafalarında koklamayı ve ısıtmayı sağlayan antenleri vardır. Bu antenler aynı zamanda kovanın içindeki karanlıkta anlaşılmayı, hitap etmeyi, yönlendirmeyi veya müfettişlerin danslarında çizmiş oldukları daireleri anlamayı sağlar. Antenler aynı zamanda dil fonksiyonunu da görmektedir.

Kovanlarından yaklaşık 700-800 metre uzağa giderler ve her seferinde 7-8 km'lik uçuş yaparak nektar toplarlar. Saatte 7-8 km hızla giderler. Yarım kilo kadar bal yapabilmeleri için 130.000 km yol katetmeleri gerekir.

Vahye muhatap bu hayvanların hayatları, bal yapmaları, kendi vücudundan salgıladığı sıvı hâldeki mumu kullanarak en az malzeme ile en fazla depolama yapabilmeleri için altıgen peteklerin belli bir eğimde inşa edilmesi, kovanındaki temizlik, yavru bakımı, sağlık sistemleri, düşmana karşı nöbetçilik, kovadaki nemi nasıl ayarladıkları, yön tayinlerindeki ince hesaplar, çiçekleri işaretlemeleri ve iş bölümüne ait faaliyetler sayfalar sürecektir ayrı bir makale konusudur.

2- Yukarıda âyetin kaldığı yerden devam edersek, أَن تَجِدِي (Enit-tehizî) "Edin." kelimesiyle âyetin dışı arılardan bahsedildiğini anlıyoruz. İfadenin bu kısmında kullanılan fiil, dışı için kullanılan fiil kipindedir, muhatabin dışı olduğunu göstermekte ve âyet sanki sadece dışı arılara hitap etmektedir.

Gerçekten de âyetin anlatılan yuva yapımı, nektar toplama, bal üretme, petek yapımı gibi işlerin hepsi bu vahye itaat ettirilmiş dışı arılar tarafından yerine getirilmektedir.

Arıya emir verir şekilde hitap edilirken "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine göz göz ev (kovan) edin." ifadesi Arapça müennes dediğimiz dişil fiil çekimiyle zikrediliyor.

3- Âyetin zikredildiği şekliyle مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ (mine'l-cibâli büyüten ve-mine's-şeceri ve mimma ya'rişûn) tabirinde arıya, ev yapması بُيُوتًا (büyüten) ve diğer davranışları için vahyedildiği bildirilirken sırasıyla önce dağlarda مِنَ الْجِبَالِ (mine'l-cibâli), sonra ağaçlarda وَمِنَ الشَّجَرِ (ve mine's-şeceri) ve daha sonra da insanların yaptığı çardaklarda يَعْرِشُونَ (vemimma ya'rişûn) evler yapması söylenmektedir. Bu sıralama en iyiden daha az iyiye doğru yapılmıştır. Bu ifadelerden, en kaliteli balların dağlarda ve yüksek yaylalardaki çok çeşitli çiçeklerin bulunduğu bölgelerde, ikinci kalitede olanların, ağaçların yo-

ğun olduğu ormanlık alanlarda olduğu, insanların yaptığı çardakların bulunduğu ovalarda ise tek tip ziraatten dolayı tek çeşit veya birkaç tür bitkiden alınmış nektarlar sebebiyle daha az kaliteli ballar olduğu şeklinde işareti bir mânâ anlaşılabilir. Daha zayıf bir mânâ olarak; medeniyet geliştikçe insanların göçebelikten sabit mekânlara yerleşirken, önce dağlarda ve ovalarda sonra kurdukları evlerde arıcılık yapımlarına da işaret olabilir.

ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاتْلُكِي 4
ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاتْلُكِي (Sümme küli min küli's-semerâti feslüki sübüle rabbi-ki zülülâ) ifadesiyle kastedilmek istenen arının karnında bulunan bu farklı bezler ve sistemlerdir. Yani "Sonra bütün (min külli) her türlü meyveden (semerâti) ye de (küli) Rabbinin sana yayılman için belirlediği (zülülâ) yolları (sübüle) tut (feslüki). Bunun arının Rabbine büyüklük ve şeref bakımından nispet edilmesi bu yolun bir özelliğidir ki Allah'tan başka kimse buna güç yetiremez.

5- "Onların karınlarından renkleri çeşit çeşit bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır." Âyetin bu kısmı tam ola-

rak bir mucizedir. يَخْرُجُ مِنْ بَطْنِهَا (Yahrucü min butünihâ) ifadesiyle karınlarından çıkan ürünlerden bahsedilmektedir. بطن (batn) Arapçada "karın" demektir; bunun çoğulu olan بَطْنُهَا (butünihâ) "karınlar" demek olur. Bütün böcekler gibi arıların da vücudu baş, göğüs (thorax) ve karından (abdomen) ibarettir. بَطْنُهَا (Butünihâ) kelimesindeki هَا (hâ) zamiri işçi arıların dışı olanlarına aittir. Bu ifadeden çok sayıda arılar kastedilebileceği gibi bir arının karınlarını meydana getiren çok sayıda ki (sekiz adet) karın bölmelerinin nazara alınması daha makuldür. Bu durumda arının karınlarındaki çeşitli bezlerin birer fabrika gibi çalışarak şifa ürettikleri anlaşılabilir.

شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ (Şerâbun muhtelifun elvânuhu) tabirinden de "renkleri farklı farklı şerbetler" yapıldığını anlıyoruz. Bu gerçek Kur'an-ı Kerim'in inmesinden uzun asırlar sonra anlaşılmıştır. Âyet-i kerimeki bu ifadeler çeşitli (muhtelif) renkteki (elvânu) şerbetlerden (şerâbun), arının bal, propolis, arı sütü, balmumu ve zehri de dâhil olmak üzere karından akışkan bir hâlde çıkan her

ürünü ihtiva eder. Bunların önce sıvı olduğu ve daha sonra hava ile temas ettiğinde her birinin farklı yoğunluklarda koyulaştığı anlaşıyor. Müfessirler ise genelde bunu sadece bal olarak anlamışlardır. Çiçeklerden topladığı poleni de dâhil edersek, altı ayrı ürünün hepsi de şifadır ve bu ancak 19. yy. ve 20. yy.'da anlaşılmaya başlanmıştır. İnsanlar için şifa olan bu farklı farklı renkteki şerbetin, bu mucizevi böceğin karınlarındaki farklı bezlerde (üretim fabrikalarında) sentezlenmesine dikkat çekilmiştir.

Şerbetin mutlak olarak zikredilmesiyle, işçilerin karından çıkan her şey kastedilmekte olup bal da bunların en önemlilerinden biridir. Kur'an bunları ilk çıktıklarında sıvı olduklarından şerbet (şarap, şurup, meşrubat aynı kökten) adı altında toplamıştır.

فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ (Fihî şifâun li'n-nâs) tabirinden bütün üretilenlerin "insanlar için şifa" olduğu hususunda iki görüş vardır. Müfessirler bu şerbetin hastalıkların bütününe, bir kısmına veya birine şifa olduğu konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Umum hastalıklara

şifa olduğunu savunanlara göre, şifa kelimesi türevleriyle beraber Kur'an'da altı defa geçmekte, buradan hareketle bazı müfessirler ve arı ürünleriyle uğraşanlar, "renkleri farklı şerbetlerin", insanın maruz kaldığı bütün hastalıkları içine aldığı üzerinde dururlar. Şifa kelimesinin Allah'ın nimet ifadelerinden önce belirsizlik takısı gelip belirlilik takısının olmaması, balın bütün hastalıklara şifa olduğunu destekler ve aynı zamanda bu anlayışı teyit eder.

Diğer bazı müfessirler ve arıcılar ise şerbetlerden sadece bal çeşitlerini anlamışlar, hastalığa, fertlere, şartlara, kovanın bulunduğu ortamın nebâtat zenginliğine ve balın kimyevi özelliklerinin farklılığına göre değişebileceğini söylemişlerdir. Çünkü her kovanın kendine has balı vardır. İki farklı kovanın toplanmış bal nadiren birbirine tam benzerlik gösterir. Üretilen altı şifa kaynağı ise başlı başına uzun bir araştırma mevzuu olduğundan netice olarak sadece arı ile ilgili Kur'an-ı Kerim'in üslubundaki icâzın mükemmelliğini nazara vermekle iktifa etmiş olmaktadır.

Âyetin son cümlesi olan "Elbette düşünen kimseler için bunda (Allah'ın kudret ve hikmetine) delil vardır" ifadelerini açmaya zaten gerek yoktur. Bir böcek vesilesiyle gösterilen bu kadar yoğun hikmet tablosundan elbette düşünen insanlar için bu mesele bir teffekkür vesilesidir. ☞

(*) "Şifa" bahsinde, Prof. Dr. Mehmet Ateş'in "Kur'an Şifâdır" (Çağlayan, Mart, 2024, s. 40) başlıklı yazısından istifade edilmiştir.

Bir Ümit Bestesi

Kaybedilirse, farkına varılırsa ve kıymetli ise o aranabilir. Ya bu kaybedilen şey ümit ise? Nasıl farkına varılır ve nasıl aranır?

Zahiren bilinen kıssalar, tekrar okunduğunda ya da dinlendiğinde bıkkınlık vermemesi ve yeni mesajlar duyulabilmesi için, bunlara farklı bir açıyla bakmak gerekir. Malum hadise-

leri bir de ümit penceresinden birlikte seyredelim. Neydi ümit?

Ümit, Hazreti Âdem tavrıydı. Servet yitirildiğinde değil, Cennet bile yitirilse *Mâlikü'l-Mülk* olan Allah'a teveccühten asla vazgeçmemekti.

Ümit, Hazreti Nuh'a tufan, Hazreti Yusuf'a kervandı.

Ümit, sebeplerin sukût ettiği noktada tevhid nuruna erebilmek, Mü-

sebbibü'l-Esbab olan Allah'a sığınabilmektir. Evet, Hazreti Yunus'un karanlıkta, fırtınada, denizde, balığın karnında sıkıştırılınca Rabbine yakarıyordu.

Ümit, ıssız çölün ortasında, yavrusu kucığında **"Ey İbrahim! Bunu sana Rabbin emrettiyse git. Ben buna katlanırım."** diyebilen Hazreti Hacer'in imanı, itimadı ve tevekkülüydü.

Ümit, rüyalarını müteakip, Hazreti İbrahim'in emre itaatteki inceliğinin, sadakatının ve oğlu Hazreti İsmail'in sabrının semeresiydi.

Ümit, murad-ı ilâhiye teslim olmaktır. Alevler karşısında, Hazreti İbrahim gibi ne zulme seyirci kalan insanlardan ne de semadan imdada koşan meleklerden bir beklentiye girmekti. **"Hâlimi bilen Hazreti Habir, benim bir şey istememe ihtiyaç bırakma-**

Kaybedilirse, farkına varılırsa ve kıymetli ise o aranabilir. Ya bu kaybedilen şey **Ümit** ise? Nasıl farkına varılır ve nasıl aranır?

muştur." ulvî düşünceleri ile dolmaktır. O'nun mukaddes gayretine **"Allah bana yeter."** (Tevbe sûresi, 9/129) zikriyle dokunmaktır.

Ümit, bütün yollar tıkandığında Rabbimizin bize bir ferah ve mahreç göstereceğine inanmaktır. Hazreti Musa'nın arkasındakiler Kızıldeniz ile Firavun arasında kalınca **"Eyvah!"** dediler. Böylesi bir durumda dahi **"Rabbim benimledir ve O muhakkak ki bana kurtuluş yolunu gösterecektir!"** (Şuarâ sûresi, 26/62) ümit meşalesini yakabilmektir.

Ümit, seni teselli etmeye koşanı senin teselli etmen-
di. Kan-revan içindeki Efen-

dimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazreti Fatıma anemize, **"Kızım ağlama, Allah babanı zayi etmeyecektir."** ümit-bahş beyanı ve Nebevi duruşuydu.

Ümit, **Muztarlar Muztarı'nın** (sallallâhu aleyhi ve sellem) Taif'teki duasıydı. Horlanmışlar, taşlanmışlardı. Hazreti Zeyd dertli, Hazreti Cebrail mahzun... Ellerini kaldırdı, hâlini arz etti. **"İstersen bu belde halkını helak edelim."** teklifine, **"Nesillerinden bir tane bile Allah diyecek insan gelecekse hayır."** dedi. Duasına icabet edildi. Önce Ninova! Addas, sekiz on yıl sonra bütün Taif.

Ümit, senin için telaşlanan dostunu senin teskin etmen-
di. Müşrikler **Sevr Sultanlığı'nın** ölümlü Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazreti Ebu Bekir'e (radiyallâhu anh) **"Tasalanma! Allah, bizimle beraberdir."** (Tevbe sûresi, 9/40) nurefşan kelâmı ve itminan zirvesini soluklamaktı.

Ümit, dünyalık ödü kazanmak için canlara kıymak isteyenleri gönlün dili ve hâlin şivesi ile kazanıp, başarılarındaki sarığı sancak ve onları yoluna muhafız yapmaktır. Evet, Bureyde'nin hidayeti gibi, **O kutlu Muhaciri** (sallallâhu aleyhi ve sellem) öldürmeye gelenleri -O'nun "Sen de mi?" hitabının tesiri ve nurlu bakışının iksiriyle- **Hazreti Hâdî'nin** (celle celâluhu) diriltmesiydi.

Ümit, Hazreti Âişe'nin iffine Nur âyetleri de şahadet edene kadar, babasının evinde yaşadığı ızdırar hâliydi.

Ümit, Halid için, kardeşi Hazreti Velid'in "*Acele yetiş!*" feryadıyla ulaştırdığı "*Onun gibi bir adam, İslamiyet'i bilmez ve tanımaz olabilir mi? Keşke O...*" ile başlayan ferahlatıcı Nebevî kelimdi.

Ümit, Mekke fethi sonrası, Hazreti Umeyr'in kendini denize atmak isteyen Saffan'a yetiştirdiği emandı. O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) sarığı da nişandı. Fedakâr eşi tarafından huzuruna getirilen İkrime için ise, "*Ey Muhacir!*" iltifatlı hitaptı.

Ümit, etrafa Hazreti Hubeyb bakışıydı. Seni idama götüren zalimlerin içerisinde âşına bir çehre arayarak, onu ebedî idamdan kurtarmaya çalışmaktı.

Ümit, Hazreti Mus'ab gibi yerinde muhacir, yerinde muallim olmaktı. Mefkûresi yolunda candan ve cânândan geçip, hiddetli Sa'd bin Muâz'ın keskin kılıcının gölgesi altında "*Bu işi biraz sonra yap-san ne olur, hele beni bir dinle!*" diyerek geleceğin Medine'si için Yesriblerde *Ensarlar'ın Efendisi*'ni aramaktı.

Ümit, Hazreti Abdullah bin Huzâfe'ye yaptıkları gibi, sana işkence edenler bir soluklanma fırsatı verilerse ve davadan vazgeç teklifini yaparlarsa, bu zamanı fırsat bilerek, onları kendine ve mukaddes değerlerine hayran bırakma gayretliydi.

Ümit, sıdk idi, sabırdı. Hazreti Ka'b bin Malik ile iki arkadaş gibi sarsılısalar da dostlar ve akrabalar mesafe koysalar

da dünya bütün genişliğine rağmen sıkıkça sıkısa da *Hazreti Bâsüt*'in (celle celâluhu) kapısında sebat etmekte.

Ümit, Vahşi için karanlıkta kalmış kalbini aydınlatan "*Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz...*" (Zümer sûresi, 39/53) mucize beyanıydı. Yemame'de Müseyleme'nin sinesine Uhud'tan kalma mızrağını sapladıktan sonra, O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) manevî huzurunda "*Artık sana görünebilir miyim Yâ Resûlallah?*" recasıyla vicdanında duyduğu huzur ve inşirahtı.

Ümit, Hazreti Cibril için güvenilirliğinin vahy-i semavî ile tesciliydi. "*Ruhu'l-Emin*" hitabıydı.

Ümit, yol arkadaşlarıyla beraber olup ayrılmamaktı. Evet, *Allâmül-Guyûb*'un (celle celâluhu) vazifelendirdiği zikir meclislerini gezen seyyar meleklerin, "*Yâ Rabbi, onların içinde birisi vardı ki, esas gayesi Seni anmak değildi. O, oraya dünyevî bir gaye için gelmişti.*" tespitin'e rağmen *Hazreti Kerim*'in "*Onlar öyle*

bir toplumdur ki, onların arasında bulunan, onlara verilen-den mahrum edilemez." engin fazlı ve keremiydi.

Ümit, kırk yıl şakiler defterinde görünenleri saidlere çeviren, Hakk'ın kapısındaki vefalı bekleyiştı.

Ümit, Rabbimize karşı fevkalâde hüsnûzan içinde olmaktı. Günahları hasenatından ağır gelen bir kulun -ilahî adalet gereği- zebaniler tarafından Cehenneme götürülürken bile, dönüp dönüp gazabının önündeki O'nun ilahî rahmetine bakmaktı.

Ümit, samimi dualar, yakaran gönüllerdı. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) haber verdiği mağarada mahsur kalan isimleri meçhul o üç ihlas abidesi genci hatırla... Düne kadar açık, şimdilerde ise Hizmet'e kapalı kapıların tekrar açılması için, ihlaslı amelleri dua buketleriyle Rabb'e arz etmekte.

Ümit, hedefleri ve idealleri uğruna gerektiğinde en yakınlarını, hatta kendisini feda edebilmekte. Evet, Fatih Sultan Mehmet gibi, elli gün

süren ve bir türlü netice alamayan kuşatmadan sonra atını denize sürerek, *"İstanbul, ya bugün ben seni alırım ya da sen beni!"* diyerek pes etmeyip, Ulubath'ını, askerlerini ve tebaasını yeniden fethe kilitleyerek çağa imzasını atabilmektir.

Ümit, Hizmet'te önde, üçrette gerilerin gerisinde olmaktadır. Romalı Katon gibi, zafer sonrası şehre girerken, kumandanlığı krala teslim edip, *"Ben milletime hizmet için savaşmıştım, şimdi vazifem bitti, köyüme dönüyorum."* diyerek kendini fethedebilmektir.

Ümit, sürgüne gönderildiğin Barla'da küfrün belini kırmaktır. Bediüzzaman gibi, *"Tarih denilen mazi derelelerinden sizin yüksek istikbalinize uzanan telsiz telgrafı sizinle konuşuyorum. Ne yapayım, acele ettim, kışta geldim; sizler cennet-âsâ bir baharda geleceksiniz. Şimdi ekilen nur tohumları, zemininizde çiçek açacaktır."* bahar türkülerini kışta besteleyebilmektir.

Ümit, ta baştan bu peygamberler yoluna "Davam!" derken, en ağır şartlarda dahi Hizmet'e devam edebilmeyi göze almaktır. Evet, *"Müesseseleri yıkılıp plânları bozulduğu ve birliği dağılıp kuvvetleri tarumar olduğunda fevkalâde inançlı ve ümitli"* prensibini hazmedip, çile ve ızdırabı hem yolun kaderi hem de bahar neşidesi bilmektir.

Ümit, Anadolu'da gözyaşlarıyla mayalandıktan sonra, bütün yeryüzüne çalınan, rengârenk Altın Nesil'dir.

Hâsılı ümit, hâdiselere dünyadaki sonuçları açısından değil, âhiretteki semerelerini düşünerek bakabilmektir. Allah'ın güzel isimlerinin tecellilerini kâinat kitabında okuyabilmektir. Olayların dış yüzlerindeki sayılı çirkinliklerine takılmadan, iç yüzlerindeki sınırsız güzelliklerden bazı sırları avlayabilmektir.

Ne mutlu ümitli yazanlara! Ümitli okuyanlara! Ümitli dinleyenlere! Ümidi azık yapanlara! Ümitli yaşayanlara!

Hâsılı ümit, hâdiselere dünyadaki sonuçları açısından değil, âhiretteki semerelerini düşünerek bakabilmektir. Allah'ın güzel isimlerinin tecellilerini kâinat kitabında okuyabilmektir. Olayların dış yüzlerindeki sayılı çirkinliklerine takılmadan, iç yüzlerindeki sınırsız güzelliklerden bazı sırları avlayabilmektir.

Ümit Kahramanı'nın soluklarıyla noktalayalım:

"Bile her zaman azmini ve yolundan dönme!"

Dirilişle çağla ölüm akan dereelerde

Koşsun sana dirilmek isteyenler her yerde,

Gün gelip güneşler sönse de sen sakın sönme!

Bile her zaman azmini ve yolundan dönme!"

Üstad'ın Selanik Hâtıratı

Beyaz Kule, Selanik

İnsanın niyeti kaderine yol açar." Yıllar önce bir yazıda rastlamıştım bu söze. O günden beri zihnimde yankılanıyor. Bilinmeyi keşfetmek, derinliklere inmek, yaşanmışlıkları anlamlandırmak... Hep bu arayış içindeydim. Üstad'ın izlerini takip etmek, onun düşünce dünyasına yaklaşmak benim için yalnızca bir araştırma meselesi değil, ruhanî bir yolculuktu.

Anadolu'nun şehirlerinde yaptığım, bu nurlu izi sürme görevi, gün geldi Meriç'in ötesindeki topraklarda, Selanik'te de nasip oldu. Gurbette teselli ararken bana kuvvet verdi.

Selanik'in simge yapılarından Beyaz Kule'nin ihtişamlı silueti karşısında etkilenmemek elde değildi. Bir banka oturup şehrin hafızasını dinlemeye koyuldum. Telefonumu karıştırırken

Konuşmasında Bediüzzaman, hürriyetin inanca ve adalete dayalı bir içtimâî diriliş zeminini olduğunu vurgular; manevî bir uyanışı ve zihnî bir dirilişi haber veren bir gelecek vizyonu çizer.

Risale-i Nur'da Üstad'ın "Selanik Nutku"na tevafuk ettim. O an fark ettim ki bilinçsizce arama motoruna "Selanik" ve "Üstad" yazmışım. İçimde bir ferahlık belirdi, gözlerim parladı. Gurbetteydim belki, ama burada, bu şehirde, Üstad'ın izlerini takip ederek bir anlamda memleketime kavuşmuş hissine kapıldım. O akşam kitaplara, hatıralara daldım; geçmişin izlerini sürebilmek için kendimi bu yolculuğa tamamen bıraktım. Sabahın erken saatlerinde, Üstad'ın adımlarının geçtiği sokaklarda kendi izimi bırakmak üzere yola koyuldum.

Selanik Hürriyet Meydanı'nda Tarihi Nutuk

26 Temmuz 1908'de Sultanahmet Meydanı'nda toplanan halka hitap eden Bediüzzaman Said Nursi, müthiş bir nutuk irâd eder. Adına "Hürriyet Nutku" denilen bu nutuk çok beğenilir ve takdir görür. Öyle ki nutku dinleyenler bunun başka yerde de tekrar-

lanmasını talep ederler. Hürriyete susamış olan halkın bu talebi kısa sürede Enver ve Niyazi Beylere ulaştırılır. Onlar da hemen bunun tedbirini alır ve nutkun Selanik Hürriyet Meydanı'nda okunması için zemin hazırlarlar.¹

Nitekim üç gün sonra, yani 29 Temmuz günü "vâki davete icâbet ederek" İstanbul'dan Selanik'e tren ile giden Üstad Bediüzzaman, istasyondan yaya bir şekilde meydana doğru ilerler.

Selanik'in sonraları "Hürriyet Meydanı" olarak adlandırılacak "Drahdor Meydanı" boyunca hatipler halka meşrutiyeti anlatmaya çalıştıkları sırada üç katlı kârgir idâdi mektebi, Beyaz Kışla ile Kırmızı Kışla arasındaki alanda, başında sarığı, belinde kaması, ayaklarında çizmesi ile biri çıkar.

Ülkenin içinde bulunduğu sıkıntıları ve bundan kurtuluş çarelerini her mecliste ve her makamda cesaretle dile getiren Bediüzzaman, hazırlanan balkonda Enver Paşa'nın hemen ardından tarihi hürriyet nutkunu söyler.² Dinleyiciler arasında İsmet İnönü ve Celal Bayar gibi sonraları Cumhurbaşkanları olanların yanı sıra, ileride Türkiye Cumhuriyeti'nin genelkurmay başkanlığı görevine gelecek olan M. Salih Omurtak gibi mühim zatlar da vardır. Nutuk, kısa sürede

Selanik ve İstanbul gazetelelerinde yer alır.

Konuşmasında Bediüzzaman, hürriyetin inanca ve adalete dayalı bir içtimâî diriliş zeminini olduğunu vurgular; manevî bir uyanışı ve zihnî bir dirilişi haber veren bir gelecek vizyonu çizer. Şöyle ki: "Asya'nın ve Rumeli'nin köşelerinde medfun olan medeniyet-i kadime hayata başlamış; menfaatini mazarrat-ı umumiyede arayan ve istibdadı arzu edenler 'Yâ leyteni küntü türâbâ' (Ah ne olurdu, keşke toprak olaydım! - Nebe' süresi, 78/40) demeye başladılar." Bu sözlerinden, Üstad'ın söz konusu coğrafyalarda açılacak okullara ve buralarda, kadim filozoflar ve büyük zatlar misali, ilim ve irfanla yetişecek öğrencilere işaret ettiği düşünülebilir.

Coşkulu kalabalığın arasında, derin bir sükûnet ve dikkat hâkimdir. Üstad'ın sözleri meydanı dolduran insanların zihnine ve ruhuna dokunur. Devrin gazetelerinde yankı bulan bu konuşma, dönemin siyasi atmosferinde büyük etki uyandırır ve 1910 yılında İstanbul'da İkbal-i Millet Matbaasında "Nutuk" adıyla neşredilir. Bediüzzaman'ın ilk basılan kitabı olması bakımından da önemli bir vesikadır.³

Ayrıca Üstad'ın irâd ettiği bu nutuk, daha sonra "Misbâh" (2-9 Ekim 1908) ve "Şark ve Kürdistan" (?-5 Aralık 1908) gazetelerinde de neşredilmiştir.⁴

Bir gazete ise haberi, Üstad halka hitap ederken çekilmiş bir fotoğrafla beraber şu şekilde vermiştir:

Selanik Mekteb-i İdâdisi

سلانیکده — مشروطیتک رحنه دار
ایندی خبر الماکت اثریملک سلانیکده شایع
اولمى اوزیرنه تامله خانه میدانه اچرا ایلبان
باش — تامله خانه میدانه قوریلان برکری
خطابت اوزیرشه فضلالی علمسان برذات
جانبو اعلاق ایراد ایندی مبروده آلفشدر.

Tarih Yazılan

“Selanik’de - Meşrûtiyet’in rahnedar edildiği haber-i felaket-eserinin Selanik’de şâyi’ olması üzerine Talimhane Meydanı’nda icra edilen nümayiş - Talimhane Meydanı’na kurulan bir kürsi-i hitabet üzerine fuzalâ-yı ulemâdan bir zât çıkıp nutuk irâd ettiği sırada alınmıştır.”⁷

Bediüzzaman’ın bu konuşması oldukça tesirli olduğu için İttihat ve Terakki’nin önde gelen isimleri Bediüzzaman’a cemiyette birlikte çalışma teklifi yaparlar, fakat Bediüzzaman, bu teklifleri reddeder.

Meşrûtiyeti anlatan kişiler arasında başında sarığı belinde kaması ve ayağında çizmesi ile Üstad Bediüzzaman çok farklı bir etki bırakmıştır. Öyle ki o günlerde Üstad’ı Selanik’te bizzat gören İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi profesörlerinden merhum Ali Nihat Tarlan(*) hatıralarında şöyle der:

“Said Nursi’yi ben küçük-lüğümünden, ta Selanik’ten tanırım. 31 Mart 1909’dan önce idi. Mahmut Şevket Paşa 3. Ordu Kumandanı olduğu zaman, babam da ordu muhasebecisiydi. Ben on bir yaşındaydım. Babamın perde çavuşu zaman, babam vardı. Beni Selanik’te Beyaz Kule’de gezdirdi. Orada kahveler vardı. Kahvede garip kuyafetli bir zat

vardı. Külâhı, şalvarı, çizmesi ve belinde hançeri olan bu zâtı Mehmet Çavuş bana; ‘Bak bu zat, meşhur Molla Said’dir.’ diye gösterdi.”⁸

Bu hatıradan da anlaşılacağı üzere Üstad, Selanik’te yalnızca nutuk ve sohbetleri ile değil şahsiyeti ve kıyafetiyle de derin izler bırakmıştır.

Selanik’te Üstad ile görüşenler arasında Yahudi asıllı Osmanlı vatandaşı, avukat ve politikacı Emanuel Karasu (Carasso) da vardır. Kendisi

Selanik doğumlu olup, o günlerde de Selanik’te bulunan bu zat, Üstad ile görüşmek ister. Gerçekleşen görüşme sırasında, birden hışımla dışarı çıkar. Soranlara “*Biraz daha kalsam beni Müslüman yapacaktı.*” diyerek Üstad’ın ikna kabiliyetini ve din konusundaki hâkimiyetini takdir eder.⁹

Üstad, buradaki kısa ama verimli günlerinden sonra trenle İstanbul’a döner.

İşte bütün bunları okuyarak, hatırlayarak sabah erken saatlerde Beyaz Kule’den başladım. Oradan da *Hürriyet Meydanı*’na kadar yürüdüm. Deniz kenarında yer alan bu meydan, vaktiyle “*Drahodr*” adıyla anılırken Meşrûtiyet sonrası “*Hürriyet Meydanı*” adını alır. Şimdiki adı ise,

"Platia Eleftherias" - Eleftherias Meydanı.

Meydan bir zamanlar Osmanlı'nın kültürel ve siyaset-mosferinde önemli bir merkez olup o zaman Türklerin ve Yahudilerin mahallelerinin merkezinde bulunmakta imiş.

Yakın geçmişte otopark olan alan, belediye tarafından tekrar düzenlenip eski hâline dönüştürülmüş, Meydanda do-laşırken içimde yankılanan o tarihi sesleri duymaya çalıştım. Üstad'ın nutkunu, vatanından ayrılmış ve hürriyet için mücadele eden nice insanın his-siyatıyla anlamaya çalıştım. Meydanın ortasında durup içimden sessizce haykırdım: "Ey Hürriyet-i Şer'î! Öyle müt-hiş ve fakat güzel ve müjdeli bir sadâ ile çağırıyorsun ki, benim gibi bir âcizi gaflet uykusundan uyandırıyorsun."¹⁰

İkinci Kez Selanik: Sultan Reşad ile Rumeli Seyahati

Selanik'e Üstad'ın ikinci geli-şi 1911 - 12 yıllarında olaca-kıdır. Şam Emeviye Camii'ndeki hutbesinden sonra Beyrut, Kıbrıs (Larnaka), İzmir yolunu takip ederek deniz yoluyla İstan-bul'a ulaşır. Burada Sultan Reşad'ın Rumeli Seyahati'ne

yine Enver ve Niyazi Bey'in ısrar ve teklifleriyle Şark (Doğu) illerini temsilen Trabzon ve Erzurum heyeti içerisinde dâ-hil olmuştur.¹¹

Bediüzzaman Said Nursi bu seyahatten eserlerinde "Hür-riyetin başında Sultan Reşad'ın Rumeli'ye seyahati münasebe-tiyle vilâyet-i şarkıyye namına ben de refakat ettim." diyerek bahsetmektedir.¹²

Kalabalık heyet, 1911 yılının 5 Haziran günü İstanbul Dol-mabahçe rıhtımında, "Bar-baros" adlı zırhlı bir gemi ile Selanik'e hareket etmiş ve 7 Haziran'da Selanik'e ulaşmış-tır.¹³

O günlerde Üstad ile be-raber olan Nazmi Ören'in hatıralarında geçtiğine göre Üstad, Selanik'te bir okulda kalmaktadır. O günleri hatıra-tında şöyle anlatır:

"Selanik'te kaldığımız müd-detçe bir mektep dershanesin-de hazırlanan karyolalarda yatıp kalkardık."¹⁴

Ayrıca bu birlikteliğinde Üstad'ı şöyle yorumlamıştır:

"Gerçi İstanbul'da Kürd elbisesi vardı. Fakat böyle gösterişlisi, böyle mübalağa-lısı yoktu... Muhatabının en küçük alakasını kaçırmas, pek az medrese gördüğü, âdeta

ümmi(**) olduğu hâlde, za-manın en büyük âlimleri ile akâidde, fıkhta, hadiste, ke-lam ve mantıkta imtihana gi-bileceği ve dünya yuvarlak olup müstakar olan güneşin etrafında döndüğünü ve kâinat hadisesini âyetle, hadisle ispat eylemek gibi yepyeni ve âdeta Allah vergisi bir kabiliyet idi."

Sonraki gün padişahla bir-likte Mevlîhâne ziyaretine katılır ve orada Mevlevîlerin semâ'nı izler. Ardından cuma günü olduğundan Cuma Alayı düzenlenir ve Ayasofya Cami-i'nde Cuma namazı kılınır. Bu-rada Manastırlı İsmail Hakkı Efendi bir vaaz verir, ardından Üstad da yerel kıyafeti ile kısa bir hutbe verir.¹⁵

Bu hutbenin verildiği Se-lanik Ayasofya Camii de şu an kilise olan bir yapıdır ve Hür-riyet Nutku'nun verildiği mey-dana yürüme mesafesindedir. Bu yüzden bu mekâna doğru yürüyorum. Karşıma isminin heybeti ile ihtişamlı bir yapı çıkıyor. Uzun yıllar cami ola-rak görev yapmış, bahçesi ge-niş ve çevreye hâkim bir yapı. Eski fotoğraflarda görülen minare yıkılmış. Tekrar kili-seye çevrilmiş mekânın için-de dolaşarak hutbe verilen yerde bir süre duraklıyorum.

Selanik Mevlîhânesi - Dervişler Camii (Osmanlı Dönemi)

Selanik Agia Sofia Kilisesi (eski Selanik Ayasofya Camii) – Üstad Bediüzzaman, dönemin Osmanlı padişahı Sultan Mehmed Reşad'ın maiyetinde gerçekleştirildiği ikinci Selanik ziyaretinde burada kısa bir Cuma hutbesi vermişti.

Gözümü kapatıp sanki geçmişe gidiyor ve o gün Üstad'ı dinleyenlerden biri oluyorum.

Bu camideki hutbesinden sonra padişah ve maiyeti ile Selanik'ten trenle Üsküp'e hareket ederler. Ben de o günün camii bugünün kilisesinden ayrılırken gurbette, sürgünde bile Üstad'ın ayak izlerini takip etmeyi nasip eden Allah'a şükrediyor, hürriyetin kıymetini yeniden idrak ediyorum ve "Ekmeksiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam."¹⁶ sözünün derinliğini daha iyi anlıyorum. "Hürriyetine kavuşmayı bekleyenler / kavuşması beklenenler inşallah yakın zamanda kavuşur!" diye duamı bu mekânın içinde ediyorum.

(*) Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Üstad Bediüzzaman'ın ilk talebelerinden Hamza Efendi'nin (Müküslü Hamza) kayınbiraderidir. Üstad'ın "Tarihçe-i Hayat" adlı eserinde

de ismi geçen Hamza Efendi, onun "İşârâtü'l-l'câz" adlı tefsirini de ilk kaleme alıp yayımlayan kişidir. Üstad'ın Rus esaretinden dönüşünde neşredilen bu eserin takdimi, yedi sayfalık bir biyografiyle başlıyordu ki buna Üstad'ın ilk tarihçe-i hayatı denilebilir.

(**) **Ümmilik** iki kısım olup ilkinin okuma, ikincisinin yazma itibarıyla olduğu ifade edilir. Buradaki ümmilik, Bediüzzaman'ın el yazısının güzel olmamasıyla alakalı olup, ilmiyle ilgisi yoktur. Zaten "Ben, bütün ilimleri unutmamak için ruhuma yazardım, ezberlerdim." diyen bir deha için aksi iddia edilemez. Yine Üstad'ın üç aylık bir tahsil hayatı olduğu, "yarım ümmi" tabirini kendisi için bizzat kendisinin kullandığı biliniyor. Nitekim kendisi şöyle der: "Zaten yazıya önem vermezdim. Bütün kardeşlerimin yazıları/ hatları gelişmiş olduğu hâlde bende

sekiz dokuz yaşındaki bir çocuğun yazısı vardı. Bir sayfayı bir saatte zor yazıyordum." Bilindiği üzere Nur Risaleleri Üstad'ın talebelerine dikte etmesi suretiyle yazılmıştır. Ona atfedilen ümmiliği bu bağlamda değerlendirmek yerinde olacaktır. **☐**

Dipnotlar

1. Bediüzzaman Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, Yeni Asya Yayınları.
2. A. Levent Ertekin, "Selanik'ten Hürriyete Hitap", *Yeni Asya Gazetesi*, 2 Şubat 2009.
3. Abdulkadir Badıllı, *Bediüzzaman Said-i Nursi Mufasssal Tarihçe-i Hayatı*.
4. Bediüzzaman Said Nursi, "Hürriyete Hitap", *Tarihçe-i Hayat*, Süreyya Yayınları, s. 62, Şubat 2019.
5. Nurettin Ceylan, *Gereğin Aynasında Bediüzzaman*, 2016, s. 36.
6. Abdülbaki Çimic, "Bediüzzaman'ın basılan ilk eseri: Nutuk", *Yeni Asya gazetesi*, 21 Haziran 2021.
7. <http://sinanculuk.blogspot.com/2015/09/said-i-nursi-selanikte-ittihat-tarakki.html>, erişim tarihi: 6 Ağustos 2025.
8. Necmettin Şahiner, *Son Şahitler*, Nesil Yayınları.
9. Abdulkadir Badıllı, a.g.e., s. 275-276.
10. Bahaeddin Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) B. S. Nursi (Şerh ve İzahlar)*, KLMN Yay., İstanbul.
11. https://www.yeniasya.com.tr/abdulbaki-cimic/bediuzzaman-in-rumeli-seyahati_558243, erişim tarihi: 6 Ağustos 2025.
12. Abdulkadir Badıllı, a.g.e., s. 275-276.
13. Cemalettin Canlı ve Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, İletişim Yay., s. 181.
14. Nazmi Ören, "Eski Hatıralar serisi 2", *Dünya Gazetesi*, 27 Aralık 1952.
15. Nesimi Yazıcı, "İsmail (Tuncu) Bey'in Hatıra-i Seyahat'inde Sultan Reşad'ın Rumeli Ziyareti", *TTK Belleten*, ISSN: 0041-4255 e-ISSN: 2791-6472.
16. Bediüzzaman Said Nursi, *Hutbe-i Şâmiye*, (Abdullah Aymaz, *Hutbe-i Şâmiye Üzerine -Sadeleştirme ve Açıklama-*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2008.

Ey Nebi

Gel Ey Nebi, ne olur; rüzgârlar atın olsun,
Yırtılsın karanlıklar, her yan ışıkla dolsun.
Gel ki, garip nesiller ağlamaktan kurtulsun.
Her biri başka yerde kaldı başlar, gövdeler,
Şimdi Seni sevenler hüzünlü gurbetteler.

Gel Ey Nebi, ne olur; gel ki çıkalım düze,
Geceler şeb-i yelda, kavuşalım gündüze.
Gel ki, adın can versin her sohbe, her söze,
Dökülür dudaklardan titreyerek nağmeler,
Yaralı kalplerimiz söylüyor neler neler...

Gel Ey Nebi, ne olur; kışlarımız çok yaman,
Hâk ile yeksan oldu, ne din kaldı ne iman.
Gel ki, bendelerine yalnızca Sensin güman,
Gittiğinden bu yana yarım kaldı sevdalar,
Fani bir dünya için veriliyor kavgalar.

Gel Ey Nebi, ne olur; dizlerimiz dermansız,
Koskoca bir dünyada kaldık bizler vatansız.
Gel ki, Ebu Cehiller eskisinden insafsız,
Bâd-ı hevâ boş yere tükenmesin seneler,
Yeter, kanlarımızla semirmesin keneler!

Gel Ey Nebi, ne olur; mühür vur köhne çağa,
Sür bütün şeytanları Kafdağı'ndan uzağa.
Gel ki, hayat üflensin tekrar bahçeye, bağa,
Yavrularına Seni içirsin hep anneler,
Seninle uyutulsun yatağında ninniler.

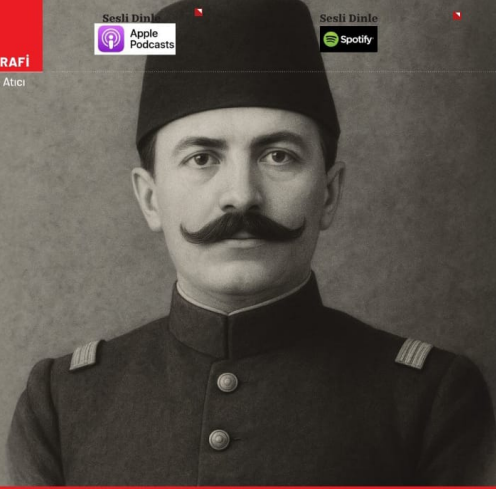
Gel Ey Nebi, ne olur; üşüyor düşlerimiz,
Seniye-i Veda'da takıldı gözlerimiz.
Gel ki, hep birbirine karıştı işlerimiz,
Bir damla suya hasret kaldı coşkun nehirler,
Putlardan galeriye döndürüldü şehirler.

Gel Ey Nebi, ne olur; Altın Nesil şahlansın,
Hücredeki Yusüflar bir an önce aklansın.
Gel ki, tüm yarasalar inlerine saklansın,
Geri gelsin Seninle o muhteşem devirler,
Bizlere kol kanat ger, bitsin artık çevirler.

Gel Ey Nebi, ne olur; yedeğinde baharla,
Karlar, buzlar erisin yüreğindeki narla.
Gel ki yaşayamayız bizler bu kadar harla,
Şenlensin gülşenimiz dile gelsin bülbüller,
Muhammedî kokuyla salınsın gonca güller.

İbrahim Kuzi

caglayandergisi.com

"Binbaşı Âsım Bey sorguya çekildi; eğer doğru dese, Üstadına zarar gelir ve eğer yalan dese, kırk senelik namuskârane ve müstakimane askerliğinin haysiyetine çok ağır gelir endişesiyle, 'Yâ Rab, canımı al!' diyerek, on dakikada teslim-i ruh eyleyip 'İstikamet Şehidi' oldu..."

İstikamet Şehidi Binbaşı Âsım Bey ve "Tarihî Tekerrürler Devr-i Dâimi"

Otuz dört sene olan askerlik hayatım boyunca insan olmanın gereği, az çok mâsiyete, fırtına ve dalgalara tutulmuş olduğumu, âhirete ait dini vazifelerimde pek çok eksiklerimin bulunduğunu ve gaflet perdesi altında hayatımı geçirdiğimi anlıyorum. Şimdi kusurlu geçmiş zamanlarıma pişman ve nâdim olup evvelki güldüklerime ağlıyorum. Bu da siz

Üstadına ve Risalelerinize kavuşmakla olmuştur ki, yüz binlerce şükür, Cenâb-ı Hak sizi bu fakire ihsan etti."

Bu ifadeler, "Barla Lâhikası", "Tarihçe-i Hayat", "Şualar" ve "Mektubat" gibi eserlerde mektup ve şiirleri yer alan ve Bediüzzaman'ın kendisi için "İstikamet Şehidi" nitelemesinde bulunduğu Binbaşı Âsım'a aittir.

Doğumu, Askerliği ve Bediüzzaman ile Tanışması

Tam adı Ahmed Âsım Önerdem olup 1877'de İzmit'te doğmuştur. Kendisi Kızıldere'den olup o gün itibarıyla Osmanlı sınırları içinde bulunan Trablusgarp ve Şam'da askerî vazifelerde bulunur. Cumhuriyet'ten sonra ise Muğla, Manisa ve Burdur'un Tefenni ilçesinde görev yapar.

Burdur'da ikamet ettiği yıllarda Nigâr Hanım'la evlenir. Barla Lâhikası'ndan anladığımız kadarıyla, Nigâr Hanım şiddetli bir hastalığa yakalanır. Hastalık bir türlü iyileşmeyince Nasuhizade Mehmed Balkır, şifa dualarını almak üzere onları, Barla'da ikamet eden Bediüzzaman'a götürür. Bu duanın ardından, Nigâr Hanım yüzde seksen iyileşir. Bediüzzaman onun hastalığını sormuş olmalı ki Binbaşı Âsım eşinin durumu hakkında şunları yazar:

"Hemşirenizin hastalığının had safhası geçmiş olup yüzde yirmisi mevcuttur. Namaz

*kılabiliyorsa da kuvvet ve ıktidarı olmayıp henüz yataktan kalkamadı. Hâl-i hazırına şükür ve istikbale tevekkülle meşguldür. Siz Üstadıma duâlar ediyor ve diyor ki: 'Şu hakikat-i Kur'âniye ve Risâle-i Şerifeler imdadına yetişti.' Hele Otuz Birinci Mektup'ta geçen sabır, tahammül ve şükür bahsine o kadar bağlanmış ki, hastalığı sırasında devamlı surette fakire okutmuş ve Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ etmiştir."*²

Âsım Bey, bundan sonra Bediüzzaman'la mektuplaşma yoluyla haberleşir ki bu postacılığı Burdur'da ikamet eden Yalvaçlı tüccar Abdullah Hoca yapar. Barla, Isparta merkeze bağlı olup tek ulaşım Eğirdir Gölü üzerinden sağlanmaktadır. Binbaşı Âsım ulaşımın bu derece zahmetli olduğu mekânla irtibatını hiç kesmez ve kurmay zekâsıyla kısa sürede çok mesafe alır. Bunu sadece Barla Lâhikası'nda bulunan altı mektubu, iki sorusu ve iki şiirinden anlıyoruz.

Aslında aradan geçen seksen küsur seneye rağmen değişen bir şey yoktur. Zira şimdilerde Âsımlar, ülkenin pek çok yerinde yenden "İstikamet Şehitliği"ne yürümektedir. İsimleri farklıdır; ama griplikleri, yalnızlıkları ve kimsesizlikleri öncesine göre çok daha şiddetlidir.

O, Bediüzzaman'ın saff-ı evvel talebelerinden biri olup Risale-i Nur'larla ilgili mektuplarında daima "*Risale-i Şerife*" ifadesini kullanır ki bunu şu satırlarda görmek mümkündür: "*Envâr-ı Kur'âniye mizan ve burhanlarından ve kıymeti takdir edilemeyen Sözler namındaki risale-i şerifeler fakiri*

Eğirdir Gölü, Isparta

ihyâ ediyor, kalbimi nurlandırıyor. Bu Rabbimin bir fazlıdır.”⁷⁵

Ayrıca Bediüzzaman Binbaşı Âsım’a “arkadaşım”⁷⁶ şeklinde hitap eder. Oysaki, bu ifadeyi nadir kimseler için kullanmış olup, bunlardan biri Mehmed Salih Yeşiloğlu’dur. O da onun gençlik döneminden arkadaşısıdır; Kafkas Cephesi’nde beraber savaşmışlardır.

Binbaşı Âsım’ın, Risaleleri güzel ifadelerle övdüğü bir şii-rinden bir dörtlük ise şöyledir:

“Münezzehdir şuınattan, hep ilhâm-ı ilâhîdir,
Okurken nur alır vicdan,

sütûr-u bi-tenâhidir,
Riyâdan, kibirden, her

meâsiden münezzehdir,
Kelâm-ı lâyezâlidən gelen

bir nur-u müferrihdir.”⁷⁵

Onun sorduğu sorulara bir örnek ise, “Kur’an’ın altı bin altı yüz küsur âyetten oluşması, yeryüzünde bu kadar yıl hüküm süreceğine mi işârettir?”⁷⁶ şeklindedir. Bu sorunun cevabı bir hayli uzun olup *Barla Lâhikası* 248. Mektup’ta cevaplandırılmıştır.

Binbaşı Âsım, Burdur’da Risale-i Nurların yazılması ve

tashih edilmesi için çok gayret sarfeder. Bunu hastalığı sebebiyle beyan ettiği şu mazeretinden anlıyoruz: “Üstad-ı Ekremim! Bu defa Risale-i Şerîfeler bir parça tehîre uğradı. Bunu, fakirin atalet, betalet ve kesaletine haml buyurmayınız. Ramazan Bayramı’ndan beri iki defadır hastalığım Risale-i Nur-u Şerîfelerin istinsahına oldukça bir fasıla vermiş oldu.”⁷⁷

İstikamet Şehidi olması ve Tarihi Tekerrürler

Nihayet tarihler 1934 ve 1935 yıllarını gösterdiğinde, yukarıdan gelen bir emirle emniyet çok sıkı tedbirler alır ve Bediüzzaman’ı talebeleriyle birlikte cadı avına tâbi tutar. Ancak Âsım Bey, her şeye rağmen irtibatını kesmez ve gelen Risaleleri okur, yazar ve hissettiklerini de heyecanla kâğıda döker. Ayrıca her türlü tedbire riayet ederek evinde birkaç kişiyle Risale-i Nur’u okur. Bir gün ihbar ya da takip üzerine eve baskın yapılır. Âsım Bey, komisere hanımının müsait olmadığını söyleyerek, beş dakika izin ister ve misafirleri arka kapıdan çıkarır. Fakat polisler, tıpkı günümüzde olduğu gibi, evin altını üstüne getirir ve el yazması bazı nüshaları bulurlar.

Artık komiserin keyfine diyecek yoktur. Zira, yukarının gözüne girme ve bir üst rütbeye yükselme adına iyi bir fırsat yakalamıştır. Yapılan ilk sorgunun ardından Binbaşı Âsım tutuklanarak Isparta’ya götürülür. Isparta’da sorgulamalar, baskılar uzayıp gider...

İşte Binbaşı Âsım, bu ağır sorgulamalar sırasında Cenab-ı Hak’tan emanetini al-

masını ister ki Bediüzzaman onun bu durumunu şöyle dile getirir:

“Binbaşı Âsım Bey sorguya çekildi; eğer doğru deseydi, Üstadına zarar gelirdi ve eğer yalan deseydi, kırk senelik namus-kârâne ve müstakimâne askerliğinin haysiyetine çok ağır gelir endişesiyle, ‘Yâ Rab, canımı al!’ diyerek, on dakikada teslim-i ruh eyleyip ‘İstikamet Şehidi’ oldu...”⁷⁸

Enteresandır ki Bediüzzaman bu hadiseden birkaç ay önce “Ben öldüğümde sizi arkamda vâris bırakarak ferahla kabre girmeyi Rahmet-i İlâhiye’den ümit ederim.” şeklinde bir mektup yazar. Binbaşı Âsım ise yazdığı cevabı mektupta onu istikbal edebilme adına ondan önce kabre girmeyi arzu eder ki o mektup şöyledir:

“Yâ Hazret, riyâ değil, tasannu değil, içimden geliyor, gönül istiyor ve arzu ediyor: Bu fakir, Üstadımdan evvel kabre girsin ve siz, dâr-ı bekanın kapısına gelinceye kadar, dâr-ı dünyada bulununuz ki, bu fakir ve muhtaç talebenize arkasından göndereceğiniz dua ve hediyeyle mesrur olsun. Ve sizin teşrifinizde sizi istikbal şerefîyle müşerref olabilmeyi gönül istiyor.”⁷⁹

Onun “İstikamet Şehitliği”ne yürüdüğü 7 Mayıs 1935 tarihinde Bediüzzaman ve talebelerinin tamamı Eskişehir Mahkemesinde sorgulanmaktadır. Tıpkı bu süreçte olduğu gibi, gazeteler sekiz sütuna manşetten aleyhte propaganda yapmaktadır. Bu yüzden, Binbaşı Âsım’ın cenazesini ne yıkayacak ne de teşyî edecek birileri bulunamaz.

Bu durum karşısında çaresiz ve yalnız kalan Binbaşı

Binbaşı Âsım Bey’in kabri, Isparta Alaeddin Mezarlığı

Günümüzün Âsımlarına reva görülen "Hainler Mezarlığı", Pendik-İstanbul

Âsım'ın eşi Nigâr Hanım, tek başına hastaneden eşinin cansız bedenini almaya gider. Manzara dayanılacak gibi olmasa da Nigâr Hanım, zalim karşısında acziyetin ifadesi gibi anlaşılacak üzüntüsünü belli etmemeye çalışır. Ancak eşini, soğuk ve rutubet kokan mahzende, rastgele atılmış bir örtü altındaki sedyede görünce dizlerinin bağı çözülür ve kapının dibinde dakikalarca ağlar. Onu dışarıda bekleyen görevliler, **"Haydi Hanım, al eşini git! Başımıza iş açma!"** şeklinde nobran bir ses tonuyla seslenirler.

O, tekrar gözyaşlarını yaşmağıyla siler ve eşini mahzenden çıkartarak tek başına götürür. Zira İsparta çevresindeki Nur talebeleri de hapistedir. Ayrıca zulümden korkan ya da o masum insanı **"hain"** zanneden talih-siz insanlar ve cami hocaları, cenazeyi kaldırmaya yanaşmazlar.

Hulâsa, Nigâr Hanım, zilletle yaşamaktansa izzetle ölmeyi tercih eden bu **İstikamet Şehidi'**ni tek başına yıkayıp itina ile kefenler. Cenaze

namazına sıra gelince onu kıldırabilecek kimse yoktur. Rica üzerine emniyet, ayakta durmakta zorlanan Refet Bey'in yaşlı kayınpederi Hacı Mülâzım Efendi'nin namazı kıldırmasına izin verir. Bu yaşlı adamı getirip götürün birkaç kişinin kıldığı cenaze namazından sonra Âsım Bey İsparta'daki Alaeddin Mezarlığı'na defnedilir.

Aslında aradan geçen seksen küsur seneye rağmen değişen bir şey yoktur. Zira şimdilerde Âsımlar, ülkenin pek çok yerinde yeniden **"İstikamet Şehitliği"**ne yürümektedir. İsimleri farklıdır; ama gariplikleri, yalnızlıkları ve kimsesizlikleri öncesine göre çok daha şiddetlidir. Bu sefer Âsımların yanı başındaki sedyelerde küçücük bebekleri de vardır. Onları alacak, yıkayacak ve kefenleyecek Nigâr Hanımlar da yok şimdilerde...

Çünkü onlara eş ya da anne olmak da suç bu devirde...

Tıpkı öğretmen Gökhan Açıkollu'nun cenazesinde olduğu gibi. Onun için, **"Mezarlıkta hainlerin yeri yok,**

onun yeri hainler mezarlığı!" denince yaşlı baba, evladını gelininin köyüne götürmüştü. Ancak orada da camiye sokulmayınca acılı babanın bu çaresizliği karşısında bir mahalleli kıldırmaştı cenaze namazını...

Başka bir baba zulümden kaçarken iki evladıyla boğulmuştu denizde... Geride kalan eşi ise hemen tutuklanıp sorgulanmıştı...

Ve yine sedyede kimsesiz kalan üç masum beden...

Yıllar önce, Muhterem Ho-caefendi bir sorunun başlığını **"Tarihî Tekerrürler Devr-i Dâimi"**⁹⁰ koymuştu. Maalesef hâdiseler aynıyla olmasa da misliyle bugün de tekrar ediyor.

Fakat şu da bir gerçek ki Kur'an'da birçok âyet-i kerimede **"istikamet"** (doğruluk) övülmüştür. Bunlardan biri de Fussilet süresinin 30. âyeti olup mânâsı şöyledir: **"Rabbimiz Allah'tır: deyip sonra da istikamet üzere, doğru yolda yürüyünler yok mu, işte onların yanına melekler inip: 'Hiç endişe etmeyin ve size vad edilen cennetle sevinin!' derler."**

Ümidimiz o ki bizlerin te-sellisi de bu ve benzeri âyet-i kerimelerin müjdesine nail olabilmektir.

Dipnotlar

1. Bediüzzaman Said Nursi, *Barla Lâhikası*, Süreyya Yay., 2019, s. 153.
2. Nursi, a.g.e., s. 273.
3. Nursi, a.g.e., s. 74.
4. Nursi, a.g.e., s. 271-272.
5. Nursi, a.g.e., s. 100.
6. Nursi, a.g.e., s. 368.
7. Nursi, a.g.e., s. 213.
8. Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, Süreyya Yay. 2019, s. 273.
9. Nursi, *Barla Lâhikası*, Süreyya Yay. 2019, s. 135.
10. Fethullah Gülen, *Prizma-1*, Nil Yay. 2013, s. 56.

Âh u Zâr Düştü

Gülün yaprağında bir derin yırtık
Kapanır mı söyle har düştü bugün
Aşına sancılar depresir artık
Umutun dağına kar düştü bugün

Köz konu yarama bir dost eliyle
Ferman çıktı başa yalan diliyle
Temmuz ayazında facir yeliyle
Doğduğum topraklar dar düştü bugün

Işıklar söndü aklın bir anda
Döküldü kaldı yâr da yâran da
Yabancı değildi sırttan vuran da
Ülkemin alnında ar düştü bugün

Bileklerde halka yüreklerde haz
Yusuflarda yok gam dillerde niyaz
Sustu tüm insanlık vicdanlar ayaz
Kör ruhlara sonsuz nâr düştü bugün

Bir avuç gökyüzü bana sunulan
Zeytin çekirdeği zikre konulan
Ölüsüz salâlar her gün duyulan
İffetsiz yüzlere kâr düştü bugün

Toprak dile gelse neler söylerdi
Masum yüreklerde derman eylerdi
Dile mühür vuran kepli beylerdi
Süt kokulu âh u zâr düştü bugün

Serhat İhan
caglayandergisi.com

Kaynaklar:

Taylor, C. H.,
Watson, D. J. G.,
Skelhorn, J. et al.
(2025). Mapping
the adaptive land-
scape of Batesian
mimicry using 3D
printed stimuli.
Nature. <https://doi.org/10.1038/s41586-025-09216-3>, accessed
August 8, 2025.

Prof. Dr. Suat
Yıldırım, Kur'an-ı
Hakim ve Açıklamalı
Mealî Define Yar-
ınları, Ocak 2013,
İstanbul. <https://www.kuranmealileri.net/kamer-suresi/suat-yildirim-meali/>, erişim tarihi: 8
Ağustos 2025.

Çiçek sinekleri, fitri yapıları itibarıyla bir araya benzer şekilde yaratılmıştır ve bu benzerlik onları avcılardan korur. Tabiatı, ekosistemde hayati görevler yüklenmiş böyle pek çok canlı, daha yırtıcı bir böcek ya da hayvana benzer şekilde yaratılmıştır. Bu duruma "Batesçi taklit" (Batesian mimicry) adı verilir.

Yakın zamanda, **3D yazıcılar** ve **yapay zekâ** desteğiyle, Nottingham Üniversitesinde tabiatı var olmayan bazı benzer böcek formları üretildi. Bu taklitçilerin, insan bakışına göre "**mükemmel**" şekilde benzetilmesi hedeflendi. Mesela **çiçek sineği**, bazı renk ve desen değişiklikleri ile yaban arısına daha fazla benzetilerek çeşitli yırtıcı kuş ve diğer avcılara sunuldu. Deneyler sonucunda, avcılarının tepkilerinin şekilden çok renge duyarlı olduğu gözlemlendi. Yani, insan eliyle "**mükemmel**" hâle getirilen taklit yerine, Allah'ın yarattı-

ğı mevcut hâliyle sinek daha fazla korunma sağladı.

Gelişen teknolojinin sunduğu imkânlarla gerçekleştirilen bu çalışma, insanın düşündüğü türde bir mükemmeliğin tabiatı her zaman karşılık bulmadığını; her şeyin bir düzen ve ölçüyle yaratıldığını bir kez daha ortaya koydu. İnsan, ilmi gelişmelerle aklındaki sorulara cevap bulmaya çalışırken, mükemmel yaratılış karşısında hayranlık duymaktan kendini alamıyor. Zira mükemmellik, her zaman insanınlunun anladığı ölçülerdeki kusursuz bir görüntüde değil; belki derin bir hikmette gizlidir.

"**Muhakkak ki Biz her şeyi bir kaderle, bir ölçü ile yarattık.**" (Kamer, 54/49) Bu hakikat, yeni teknolojiler ile daha da iyi kavranmakta ve bu vesileyle insanın imanı ziyadeleşmektedir. Kur'an, zaman ihtiyarladıkça, keşfedilen yeni bilgi ve hakikatlerle daha bir anlaşılmalıdır; daima terütaze bir hitap olarak insanlığa seslenmeye devam etmektedir. **İ**

Taklitteki Hikmet

Kaynaklar

Ali Ünal, Allah Keldârı Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Define Yayınları, İstanbul. <https://www.kuramealleri.net/nebe-suresi/ali-unal-meali/>, erişim tarihi: 8 Ağustos 2025.

Liu et al., 2023, *BMC Cardiovasc Disord*, bmccardiovascdisord.biomedcentral.com, accessed August 8, 2025.

Y. Pan, Y. Zhou et al., 2023, *Biomedical Reports*, Spandidos Publications, accessed August 8, 2025.

Marieke Hoevenaar-Blom et al., 2011, *PubMed*, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22043119/>, accessed August 8, 2025.

B Bir dinlenme sebebi yaptık uykunuzu.” (Nebe’ sûresi 78/9)

Yetersiz uyku, kalp sağlığı üzerinde ciddi olumsuz etkilere yol açar. Araştırmalar, **uyku süresi** azaldıkça kalp hastalıkları riskinin arttığını ortaya koymaktadır. Günde 5 saatten az uyuyan kişilerde kalp-damar rahatsızlıklarının gelişme riskinin %83 oranında arttığı gözlemlenmiştir.

Uyku yetersizliği, vücutta kronik düşük dereceli iltihaplanmaya yol açar. Bu durum, damar duvarlarında plak birikimine ve arterlerin sertleşmesine sebebiyet vererek ateroskleroz riskini artırır. Ayrıca, uyku eksikliği, stres hormonu

kortizolün seviyesini yükselterek insülin direncine, hipertansiyona ve metabolik bozukluklara da yol açabilir.

Uzun vadede, yetersiz uyku kalp krizi, inme, hipertansiyon ve tip 2 diyabet gibi hastalıkların gelişme riskini artırır. Özellikle uyku kalitesinin düşük olduğu durumlarda bu risk daha da belirgin hâle gelir.

Kalp sağlığını korumak için, **uyku süresi** kadar **uyku kalitesi** de büyük önem taşır. Her gece düzenli ve yeterli uyumak, kalp-damar hastalıkları riskini azaltmaya yardımcı olur. Bununla birlikte, **sağlıklı beslenme** ve **düzenli fiziksel aktivite**, uyku alışkanlıklarının iyileştirilmesine katkı sağlar ve uzun vadede hayat kalitesini artırabilir.

Uyku Düzeni ve Sağlığımız

İçindekiler

Eylül | September | No: 102 | 2025

2

ÜMİT UFKU

M. Fethullah Gülen

9

SIRRIN SIRRI

Baybars Yılmaz

12

KALPLERE DOKUNMAK-
İRŞAD VE ÖNEMİ

Dr. Ali Ünsal

16

KUR'ÂN-I KERİM IŞIĞIN-
DA FOTOSENTEZ

Dr. Hüseyin Ali Karaoğlu

24

ESTAĞFIRULLAH

Ziya Açıkgoz

26

VAKT

M. Fethullah Gülen

33

BİR ÜMİT BESTESİ

Selim Gül

42

EY NEBİ

İbrahim Kuzi

43

İSTİKAMET ŞEHİDİ
BİNBAŞI AŞİM BEY

Recep Atıcı

47

ÂH U ZÂR DÜŞÜ

Tuba Toprak

48

SAĞLIK-BİLİM-
TEKNOLOJİ

Serhat İhan-Rana Özçelik

DENİZ
SOSYOLOJİSİ

5

Öldem Firtına

SU ALTI DÜNYASININ
YILDIZLARI

Göklerdeki yıldızların seyri kadar heyecan verici bir seyir daha varsa şu dünyada, o da su altındaki yıldızların seyridir.

EĞİTİM
SOSYOLOJİSİ

20

Fatih Akay

KÜRESEL VATANDAŞLIK
EĞİTİMİ

KUR'ÂN VE
BİLİM

28

Prof. Dr. İrfan Yılmaz

KUR'ÂN-I KERİM'DE BAL
ARISI

Anılar her gün nektar toplamak üzere sadece bir çiçek türü üzerine konarlar. Böylece bir çiçeğin poleni bir başka tür çiçeğin poleniyle karışmış ve tozlaşma da aynı çeşit...

HÂTİRAT

37

Selahattin Demirel

ÜSTAD'IN SELANİK
HÂTİRATI

Konusmasında Bedîüzzaman, hürriyetin inanca ve adalete dayalı bir iktisatî dîrliğ zemini olduğunu vurgular; manevî bir uyancı ve zihnî bir dîrliğ haber veren bir gelecektir...

ÇAĞLAYAN

Çağlayan İlim ve Kültür Dergisi, Paramus Publishing Inc. tarafından aylık olarak yayımlanmaktadır. Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen çoğaltılması yasaktır.

ADRES

Tüm İstek ve önerilerinizi 335 Clifton Ave, Clifton NJ, adresine iletebilirsiniz. +1(888) 234 2823

EDITOR-IN-CHIEF/YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr. İrfan Yılmaz

EDITORIAL COORDINATOR YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Reşit Haylamaz

EDITOR/EDİTÖR

Ali Kılıç

GRAPHIC DESIGN/GRAFİK TASARIM

Şenale Grafik

ADVISORY BOARD/DANIŞMA HEYETİ

Abdullah Aymaz, Yavuz Ünver, Salih Gül, Dr. Fatma Gündüz, Sadık Men

DIGITAL AND AUDIO PRODUCTION DİJİTAL VE SES PRODÜKSİYONU

Gürhan Gülcin

AVRUPA

Paramus Europe GmbH
Lise-Meiner Straße 17
40764 Langenfeld / GERMANY
caglayan@caglayandergisi.com
+49 (176) 16818292

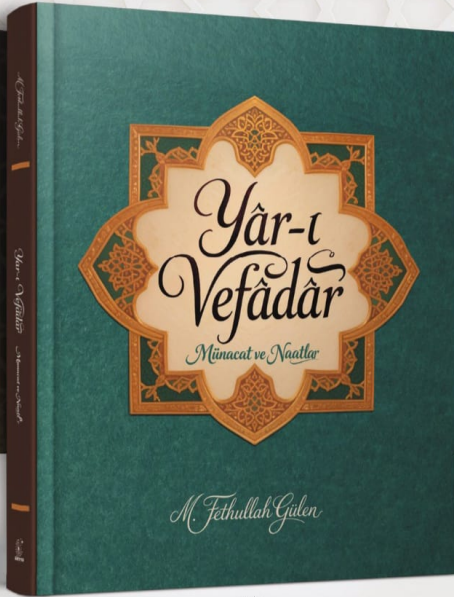
Çağlayan, ABD Ticarî Marka Yasası uyarınca, dağıtılan diğer ülkelerde tescilli ticarî markadır.

© 2025 Paramus Publishing Inc. All rights reserved. Reproduction in whole or in part without written consent is prohibited. Çağlayan (ISSN 2572-7532) is published monthly by Paramus Publishing Inc., 335 Clifton Ave, Clifton, NJ 07011. Periodicals postage paid at Paterson, NJ and additional mailing offices. POSTMASTER: Send address changes to 335 Clifton Ave, Clifton, NJ 07011. Çağlayan is a registered trademark under the US Trademark Law and in other countries wherever distributed.

YÂR-I VEFÂDÂR

Münacat ve Naatlar

“Tut elimden, yalnız bırakma Efendim...” diye başlayan bir yetim yakarışı, “Al yanına, mekân olmasın, zaman olmasın...” diye biten bir vuslat duasıdır bu eser. Müellifi artık aramızda değil. Ama onun duası hâlâ bu satırlarda, nefesi hâlâ bu sayfalarda dolaşıyor. Bu kitap, onun kaleminin son secdesi; onun “âh”la başlayıp “Sen”le biten hayat duasıdır.

www.sureyyakitap.com